

? SKEPTIKKO

3
2006

A group of approximately 15 children and one young woman are posed for a group photo. They are arranged in three rows. The children are dressed in casual clothing, including t-shirts, sweaters, and blouses. The background is a plain, light-colored wall. The overall mood is neutral to slightly smiling.

Mitä hemmettiä
opit tänään
koulussa?

Julkaisija:

SKEPSIS^{RY}

PL 483
00101 Helsinki
www.skepsis.fi

#70

Päätoimittaja: Risto K. Järvinen

E-mail: editor@skepsis.fi

Toimitus:

Närhite 11
01450 Vantaa

Taitto: Damien & Darling

Kaikki tässä lehdessä julkaistut kirjoitukset ovat kirjoittajien omia mielipiteitä, eivätkä välttämättä edusta toimituksen, Skepsiksen tai ECSO:n virallista kantaa.

(ECSO = European Council of Skeptical Organisations. Skepsis ry on ECSO:n jäsen.)

Painopaikka: Meripaino

ISSN 0786-2571

Seuraava Skeptikko ilmestyy joulukuussa. Lehteen tarkoitettu aineisto tulisi olla toimituksessa viimeistään marraskuun loppuun mennessä.

SISÄLLYSLUETTELO

- 4... **Patrik Austin:**
Mitä hemmettiä opit tänään koulussa?
- 8... **Risto K. Järvinen**
Humppaa, pumpppaa - aivojumppaa
- 10... **ADA:**
Skepponen
- 11... **Puheenjohtajan palsta:**
Kuinka testata paranormaalia ilmiötä?
- 12... **Osmo Tammisalo:**
Freudin epätieteellinen mutta rehellinen testamentti
- 20... **Jussi K. Niemelä:**
Hulluuden hiirenloukussa
- 32... 9/11: salaliitto vai ei?
- 35... **Risto K. Järvinen:**
Veikko Näntö Skepsiksen kunniajäseneksi
- 36... **Risto K. Järvinen:**
Ihmisiä suviyössä – skeptikoita Jyväskylän kesässä
- 40... Keskustelua

KANSI:

"Opetusalan ovat valtaamassa mitä uskomattomimmat pseudotieteellisen rahastuksen muodot, kuten aivojumppa, joita edistetään opettajankoulutuksessa. Näitä oppeja on käytössä jo ala-asteen kolmannen luokan oppikirjoissa", kirjoittaa Patrik Austin (s. 4-8). Kuvan oppilaat ja opettaja eivät liity kirjoituksen esimerkkeihin.

TÄMÄN SIVUN KUVA:

Skeptikot viihtyivät Jyväskylän kesässä niin puhujina kuin kuuntelijoinakin (s. 36-37).
Kuva: Matti Salmi

Pari viikkoa sitten jouduin jakamaan hotellihuoneen miehen kanssa, jonka olin tavannut vain muutaman kerran aikaisemmin. Mies osoittautui mukavaksi, asialliseksi ja järkeväksi. Yöllä, ennen nukkumaan menoa keskustelimme parapsykologisista ilmiöistä, feng shuista, aurakuvista, naisista. Keskustelimme uskosta.

Kerroin antaneeni teini-iässä Jumalalle mahdollisuuden vastata koputukseeni: olin laittanut pöydälle tulitikkurasian ja sanonut Herralle, että jos hän haluaa minun tulevan uskoon, niin nostaa rasian ilmaan. Mitään ei tapahtunut. Nyt yöllä, hotellihuoneessa toistin kokeen uudelleen. "Anna merkki", pyysin, mutta mitään ei edelleenkään tapahtunut.

Vaikka olin varoittanut miestä, että hän tulisi yön aikana tietämään, mitä K-kirjain nimessäni Risto K. Järvinen tarkoittaa – kita-purjetta – ei hän kuulemma ollut mitenkään osannut valmistautua siihen, minkälainen kokemus hänen edessään todellisuudessa oli: koko yön kestävä kuolinkorinan kaltainen kuorsaus.

Tai ei kuorsaus ihan koko yötä kestänyt – pahin oli vielä edessä. Jossakin vaiheessa olin miehen mukaan alkanut puhua ja huutaa unissani kielellä, joka kuulosti englannilta, mutta ei ollut sitä vaan jotain samankaltaista, tuntematonta kieltä. Mongerrustani kuunnelleksaan hän kertoi muistaneensa, kuinka olin manannut aikaisemmin Jumalaa esiin. Pimeässä hän oli alkanut pelätä, että nyt Herra on päättänyt antaa merkin: Risto K. puhuu kielillä! Mies ei ollut nukkunut sil-

mäystäkkään koko yönä.

Seuraavana yönä ennen nukkumaan menoa keskustelimme meditaatiosta, tarot-korteista, grafologiasta, naisista. Keskustelimme mystisistä kokemuksista. Huonekaverini kertoi, että joskus nuoruudessaan hänet oli äkkiä täyttänyt tunne, että hän pystyy avaamaan ja lukitsemaan ovia ajatuksen voimalla. Hän väitti tehneensä niin useita kertoja, todistajien läsnä ollessa. Mies pohti vakavasti, miten hänellä voi olla tällainen kokemus. Onko kyseessä aivojen kehittämä harhamuisto vai oliko tapahtuma joukkohypnoosia?

Mies ihmetteli myös sitä, että kun hän oli aikanaan eronnut tyttöystävästään, hänet oli täyttänyt jonkinlainen musta suuttumuksen energia. Hän oli rikkonut lasiesineitä vain hispaisemalla niitä. Eivätkä esineet olleet menneet säröille, vaan räjähtäneet atomeiksi. Et-simme asialle selitystä valikoivasta muistista ja ties mistä, mutta emme keksineet mitään.

Kun mies nukahti, minua alkoi pelottaa. Mietin mitä voisi tapahtua, jos hän heräisi kuorsaukseeni ja alkaisi tahtomattaan tuottaa suuttumuksen mustaa energiaa. Räjäh-täisinkö minä atomeiksi? Tiesin, että mitään järkevää syytä pelkoon ei ollut, mutta tieto ei auttanut. Pelkotilassa järkevä ajattelu kytkeytyy pois päältä ja ihminen takertuu johonkin, joka perustuu vain tunteisiin. Silloin skeptikkokin saattaa huutaa apua korkeimilta voimilta, vaikkei sitä todellisuudessa tarkoitaakaan.

Sinä yönä en nukkunut silmäystäkkään.

Risto K. Järvinen

Mitä hemmettiä opit tänään koulussa?

Maailman havaitseminen tunto-, näkö-, kuulo-, haju- ja makuaistin avulla ovat teemoina ala-asteen kolmannen luokan englannin oppikirjassa. Vaikka nykyajan opetussuunnitelmat ja didaktiikka korostavat käytännön sanastoa ja kommunikaatiotaitoja, heti ensimmäiset kuusi lukua ovat sukeltamista aistien maailmaan. Lukion oppilaat saavat puolestaan tehdä "aistikanavatestin" selvittääkseen, ovatko he näön, kuulon vai liikkeen avulla oppivia. A-ruotsin harjoituksessa kerrotaan suoraan, miten kommunikoida paremmin NLP:n avulla.

Tampereen yliopiston psykologian opiskelijoille suunnatun oppaan mukaan NLP – Neuro-Linguistic Programming – on "monipuolinen tutkimussuuntaus tai lähestymistapa", joka sai alkunsa 70-luvulla Santa Cruzin yliopistossa Kaliforniassa. Sen kehittivät kielitieteen professori **John Grinder** sekä matematiikan opiskelija ja itseoppinut psykoterapeutti **Richard Bandler**, jotka ryhtyivät selvittämään, miksi eräät kuuluisat terapeutit saivat aikaan muita parempia tuloksia. Tutkimus tuotti joukon mielenkiintoisia havaintoja

terapeuttien käyttämästä sanastosta ja ruumiinkielestä.

Opas harmittelee tieteellisen tutkimuksen vähäisyyttä. Psykoterapiassa NLP on kuitenkin "osoittautunut varsin tehokkaaksi. --- Joka tapauksessa osa peloista ja fobioista voidaan NLP:n avulla hoitaa jopa yhdellä käyntikerralla." Tämä rohkea väite pohjautuu itse asiassa tapaukseen, jossa Grinder ja Bandler käskivät korkean paikan kammosta kärsivää naista kävelemään ikkunalle USA:n kansallislaulua laulaen. Heidän mukaansa nainen parani kammostaan saman tien.

NLP:n opit ovat vivahtaneet kotimaisiin oppikirjoihin.

New age success story

Grinder ja Bandler osuivat kultasuoneen kirjoillaan *The Structure of Magic I ja II*. Heidän oppinsa levisivät liike-elämän koulutuksiin sekä lukuisiin itsensäkehittämisoppaisiin ja "kuinka tulla miljonääriksi" -bestsellereihin. NLP lupasi opettaa eräänlaista ajatustenlukuaitoa mm. silmien liikettä tulkitsemalla. Sen mukaan mieli on ohjelmoitava kuten tietokone; NLP on tarvittava ohjelmisto. Mielikuvaharjoitusten avulla ihminen pystyy tekemään periaatteessa mitä tahansa: oppimaan vaikka pelaamaan shakkia kuin **Garri Kasparov** tai muuttamaan ikävän menneisyytensä mieleiseksi.

Erään terapiaillan jälkeen Bandler naureskeli sanontaa "I see what you mean" – miten on mahdollista *nähdä*, mitä toinen tarkoittaa? Grinder keksi, että ihmiset havaitsevat maailmaa eri *aistikanavien* kautta, mikä paljastuu heidän puheestaan. *Visuaaliset* ihmiset hankkivat ja käsittelevät tietoa näköaistin kautta, *auditiiviset* puolestaan kuuloaan ja kinesteettiset tuntoaistiaan käyttämällä. Valitsemalla sanansa toisen aistijärjestelmän mukaisiksi on mahdollista virittäytyä keskustelukumppanin *kanavalle* ja siten vaikuttaa hänen mieleensä. Auditiivisen ihmisen kanssa kommunikointiin sanomalla "I hear you clearly" ja kinesteettisen kanssa "what you are saying feels right to me".

Grinder ja Bandler lupasivat ihmisille menestyksestä ja tasapainoisesta elämästä tekniikkoidensa avulla, mutta tekijöitään se ei ole auttanut: ystävykset riitautuivat ja päätyivät käräjöimään oikeudesta käyttää NLP-termiä. Nuoremman ja villimmän Richard Bandlerin huume- ja asesekoilut huipentuivat vuonna 1986, kun hän istui oikeudessa new age -uskovaisen seurapiiriprostituoidun **Corine Christensenin** murhasta syytettynä. Tapauksesta tehtiin amerikkalaistyylinen julkisoikeudenkäynti, ja syyte raukesi, kun Bandlerin kannattajat yhteiskunnan eri aloilta käyttivät vaikutusvaltaansa hänen avukseen. Tapaukseen korviaan myöten sekaantunut Bandler sai kävellä ulos oikeustalosta ilman minkäänlaista tuomiota, vaikka hän oli vain

tunteja ennen Christensenin murhaa uhkailut ampuvansa tämän aivot pelolle.

Nykyisin NLP™ on rekisteröity tuotemerkki, jonka oikeudet ovat yhä aktiivisesti kouluttavalla Bandlerilla. Hänen henkilökultinsa ympärillä toimiva maailmanlaajuinen *NLP Society* pyrkii saamaan yksinoikeuden NLP-kurssittamiseen. Suomessa NLP Society edustaa NLP-yhdistys ry, joka kertoo vuodesta 1990 kouluttaneensa maassamme tuhansia eri alojen ammattilaisia.

Esittelykurssille pääsee kohtuukustannuksella, mutta hinnat nousevat erilaisten "pätevyksien" mukaan: NLP Practitioner, NLP Master Practitioner, NLP Trainer, NLP Trainer's Trainer, NLP Personal Coach, DHE (Design Human Engineering) Trainer, DHE Specialist jne... Hinnat vaihtelevat muutamasta sadasta tuhansiin euroihin, ja trainer-sertifikaatit pitää uusia kahden vuoden välein.

Kalliine kurssineen ja laitteineen NLP:tä onkin toisinaan verrattu skientologiaan. Dr. Bandler uskottelee aiheesta kiinnostuneille NLP:n olevan tiedettä, mutta kritikoiden kyselyihin hän selittää niin tohtorinarvonimen kuin tieteellisyyväitteidenkin olevan väärinkäsitystä. Ja mitäpä tuolla on väliä, koska "se toimii" – ainakin liiketoiminnan kannattavuudesta päätellen.

"Jos opit näkemällä, tee merkintöjä ja muistiinpanoja ja käytä niissä värejä. Jos opit kuulemalla, unohda muistiinpanojen tekeminen. Lue sen sijaan ääneen, nauhoita ja kuuntele. Jos opit kokeilemalla, kävele lukiessasi tai kokeile vaikka kutomista luenolla." (Yhteishyvä 9/2006)

Oppimistyylyt ja NLP

Yksi NLP:n lupauksista on oppimiskyvyn parantaminen. Kurssit houkuttelevat liikemiesten ja terapeuttien sekaan myös opettajia, jotka haluavat saada keinoja kehittääkseen opetustaan ja tullakseen toimeen oppilasryhmiensä kanssa. Jotkut levittävät saamaansa oppia laajemminkin opetuslalle.

Kun aikoinaan USA:n koululaitoksen havaittiin jättävän joitain oppilaita lukutaidottomiksi, vanhemmat alkoivat nostaa oikeusjuttuja kouluja vastaan. Tämä loi hedelmällisen

pohjan yksilöllisiä oppimistyyliä korostavalle kaupalliselle pedagogiikalle. Vuonna 1976 **Rita Dunn** julkaisi oman oppimistyyli-inventaarisensa lisättyään aiemmin kokeilemaansa malliin uusien aivoteorioiden olettamuksia sekä NLP:n visuaalisen, auditiivisen ja kinesoteettisen (VAK) oppimistyylin. Nykyisin Dunnilla on oma tutkimuskeskuksensa St. Johnin yliopistossa New Yorkin osavaltiossa, ja hänen *Learning Styles Network* -yhtymänsä toimii pitkälti samalta pohjalta kuin Society of NLP järjestäen kalliita koulutuksia opettajille ja pyrkien suuntaamaan oppimistyyleistä saatavan rahavirran itselleen.

2000-luvun vaihteessa oppimistyyli tulivat Suomessakin uudelleen muotiin, kun oppimisvaikeuksiin, kuten lukihäiriöön, alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Dunnin ja hänen uuden kollegansa **Barbara Prashnigin** mukaan ”ei ole oppimisvaikeuksia – on vain huonoa opetusta” – ja kaikki ongelmat poistuvat, kun heidän oppimistyylianalyysinsä otetaan käyttöön. Monivuotisen edistystyön ansiosta varsinkin VAK-malli on saanut meilläkin niin laajan hyväksynnän, että siihen törmäämiseltä on vaikea välttyä. Kyseessä on NLP:hen perustuva uskomus, joka hylkää tieteellisen psykologian käsityksen ajattelusta ja oppimisesta kognitiivisena prosessointina; sen mukaan nämä ovat *aistijärjestelmien* työtä, ja eri ihmiset käyttävät eri aisteja tiedon vastaanottamiseen, käsittelyyn ja tallentamiseen.

Dunn ja Prashnig kehuvat analyysinsä olevan laajalti tutkittu ja oikeaksi todistettu huikeilla kolmella miljoonalla koehenkilöllä ympäri maailman. Ison-Britannian hallituksen kannustettua kaikkia kouluja käyttämään VAK:ta se päätti vuonna 2004 nimittää monialaisen tutkimusryhmän selvittämään oppimistyylien erinomaisuutta. Yllätykseksi **Frank Coffieldin** johtama ryhmä löysikin Dunnin käyttämistä tutkimuksista huomattavia puutteita, ellei peräti tutkimusvilppiä: tulosten vääristelyä, koehenkilöiden johdatelua ja puuttuvaa dataa. Toisinaan Dunn esimerkiksi lukee hyväkseen minkä tahansa tutkimuksen, jonka osana jokin hänen keksinnöistään on ollut, itse kokeen laadusta ja tuloksista välittämättä. Coffieldin ryhmä moitti mallia myös kalliiksi ja totesi johtopä-

töksessään, ettei se kelpaa edes jatkotutkimuksen kohteeksi.

Einstein ei pärjännyt matikassa?

Myös Suomen opetushallitus kannustaa opettajia käyttämään VAK:ta. Opetusalan ovat valtaamassa mitä uskomattomimmat pseudotieteellisen rahastuksen muodot, joita edistetään opettajankoulutuksessa sekä jo ammattiaan harjoittaville suunnatuissa koulutuksissa. Näihin lukeutuu mm. aivopuolisko- ja *Multiple Intelligences* -teorioiden pedagogisia sovelluksia, aivojumbppaa (*Brain Gym™*), nopeutettua oppimista (*Accelerated Learning*) ja aistikanavaoppimista. Myös vuosittain vietettävä YK:n lukutaitopäivän seminaari ja aikuisopiskelijan viikon päätahtuma on valjastettu pseudopedagogiikan edistämiseen; tänä vuonna rahoittajina olivat opetus- ja työministeriö.

Toinen järjestävistä tahoista on *Erilaisten oppijoiden liitto*, oppimisvaikeuksisten etujärjestö, jonka johto laittaa Napoleonin hatun päähän ajaessaan oppimistyyliä kaikkeen opetukseen Suomessa ja väittäessään, että oppimisvaikeudet johtuvat väärästä opetuksesta. Sen mukaan *erilainen oppija* on kuten Einstein: lahjakas yksilö, joka ei pysty menestymään opetuksessa, joka ei suosi hänen luontaista oppimistyyliään.

Ajatus erityisoppilaiden piilevästä huippulahjakkuudesta on kaunis, mutta tosiasiasa lukihäiriön ja lahjakkuuden välisestä yhteydestä ei ole näyttöä sen enempää kuin Einsteinin väitetystä lukihäiriöstäkään. Myytistä poiketen Einstein sai koulussa erittäin hyviä arvosanoja.

Erilainen oppija, ”useimmiten kinesteettinen”, on nykyajan sankari. Raukka on puolestaan *auditiivinen oppilas*, jota ”perinteisen koulun” opetusmenetelmät suosivat muiden kustannuksella. Tämä johtuu siitä, että uskomuksen mukaan visuaalinen ja kinesteettinen kanava ovat impulsiivisen ja kokonaisvaltaisen oikean aivopuoliskon strategioita, kun taas auditiivinen sijoittuu analyttiseen, kapeakatseiseen vasempaan aivopuoliskoon. VAK-apostolien mukaan opettajien hallitsevana aivopuoliskona on vasen, joten vain vasemman aivopuoliskon oppijat voivat

menestyä heidän tunneillaan. Luvassa on lähivuosina *paradigman muutos*, kun nyt syrjityt oikean aivopuoliskon oppijat pääsevät näyttämään todelliset kykynsä.

Vaikka oppimistyylien olisi voinut kuvitella kuivuvan kasaan niitä kohtaan esitetyn tieteellisen kritiikin myötä 80-luvun lopulla, näyttää siltä, että ne pikemminkin ovat nyt kysytympiä kuin koskaan ennen. Yksi syy paljastuu Opettaja-lehden keväällä 2006 tekemästä kyselystä, jonka mukaan opettajaksi opiskelevat haluaisivat saada eniten lisätietoa erilaisista oppimisvaikeuksista. Toinen liittyy haluun saada oppilaat tietoisemmiksi oppimisestaan. Tarjolla on VAK-testi: testaa itsesi – millainen oppija olet? ”1. Vaatteissani kiinnitän huomiota... a) värien yhteensopivuuteen b) asiallisuuteen c) mukavuuteen.” Tällaisten kysymysten on vakavasti tarkoitus paljastaa, miten oppilas oppii tai ei opi matematiikkaa, historiaa, kieliä, musiikkia ja muita aineita.

Humpuukin hampaissa

Opetushallitusta ja muita yllä mainittuja tahoja on vedetty höplästä, ja huijaus etenee. Osittain se, että yliopistollinen pedagogiikka hyväksyy ehdoitta mitkä tahansa innovaatiot opetussuunnitelmaansa, kielii pitkälti sen oman tutkimuksen riittämättömyydestä. Opettajat tarvitsevat käytännön keinoja yhä vaativammaksi muutuvaan työhönsä, ja tässä valossa huuhaan keksijöitä voi syyttää vain siitä, että he antavat ihmisille sitä, mitä nämä haluavat. Parhaat pseudopedagogiikan ideoista ovat mielenkiintoisia ja toimivat ainakin jollakin käytännön tasolla.

VAK voi olla haitallinen, jos sitä käytetään oppilaiden leimaamiseksi testeillä, jotka eivät ole päteviä mittareita edes omilla ehdoillaan – mutta hyödyllinen, jos sen näkee peukalosaantona, jonka mukaan tehokkaassa luento-opetuksessakin pitäisi aina olla myös visuaalinen elementti ja osallistumista.

Kyseenalaisena puolena on käytännön metodien pseudotieteellinen tausta, jonka dogmaattiset koukerot tekevät toteutuksesta keinotekoisien ja potentiaaliaan tehotomamman. Eettisenä ongelmana on se, että ne välittävät virheellistä ja ristiriitaista oppimis-

käsitystä ja avaavat oven ties mille muulle humpuukille.

Onkin kysyttävä, olisiko mahdotonta liittää pseudopedagogiikan kekseliäisyys, inspiroivuus ja käytännöllisyys akateemisen tutkimuksen testattavuuteen ja luotettavuuteen? Brittiläinen *Demos*-avoriikki päättyi aiheita käsittelevässä julkaisussaan *About Learning* ehdottamaan, että yliopistollisen tutkimuksen suuntaa käännettäisiin siten, että jo olemassa olevien ilmiöiden tarkastelun sijaan panostettaisiin suunnittelutyöhön ja testaamiseen, jota tutkijat ja opettajat tekisivät yhteistyössä.

PATRIK AUSTIN

Kirjoittaja (HuK) on oppikirjailija sekä oppimisvaikeuksisten opettamiseen erikoistuvan HERO-opiston englannin ja ruotsin kielen opettaja.

Lähteitä:

Carroll, Robert T. (2006): *The Skeptic's Dictionary*. <http://skeptdic.com/neurolin.html>.
Coffield, Frank et al. (2004): *Learning styles and pedagogy in post-16 learning: A systematic and critical review*. <http://www.lsda.org.uk/files/PDF/1543.pdf>
Fölsing, Albrecht (1996): *Albert Einstein: En biografi*.
Hargreaves, David (2005): *About Learning*.
Leino, Anna-Liisa & Leino, Jarkko (1990): *Oppimistyyli: Teoriaa ja käytäntöä*.
O'Connor, Joseph & Seymor, John (1990): *Introducing NLP*.
Revell, Phil (2005): *Each to their own*. <http://education.guardian.co.uk/schools/story/0,5500,1495588,00.html>

Testaa itsesi!

http://www.lukineuvola.fi/tietopankki/havaintokanavatesti_html

Ajankohtaista oppimistyyleistä:

Oppimistyyli-guru **Barbara Prashnig** piti Helsingissä 2.-3.10.2006 kurssin Introduction to Learning Styles: An International 2-day LSA Certification Programme. Hinta: 350 €.

Humppaa, pumpppaa – aivojumpsaa...

Vartti-lehdessä julkaistiin 7. syyskuuta täysin kriitikon kirjoitus ns. aivojumpsasta, joka edellisen **Patrik Austinin** artikkelin mukaan on eräs esimerkki opetuslalla käytettävistä mitä uskomattomimmista pseudotieteellisen rahastuksen muodoista. Aivojumpan tarkempi tarkastelu osoittaa, että touhu on todellakin täyttä huuhaata ja osa suurempaa uskomusterapiajärjestelmää.

Vartti-lehden artikkelin mukaan kehon keskiliinjan ylittävät liikkeet, kuten käsien ristiminen, silmien pyörittely ja "laiskan kahdeksikon" ilmaan piirtäminen auttavat aivojen molempia puoliskoja toimimaan yhdessä. "Aivojen jumpsaaminen ja vireyttäminen liikkeen avulla on käytössä sadoissa kouluissa Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Yksinkertaiset liikesarjat ennen oppituntia ovat tuottaneet tulosta oppimishäiriöisten lasten kanssa."

Juttu kertoi, että aivojumpan on kehittänyt yhdysvaltalainen opettaja **Paul Dennison**, joka joutui koulussa opettajansa ravisteleksi ja alkoi pohtia ihmisten välisiä eroja oppijoina. Kotimaassamme aivojumpsasiaa markkinoi Suomen kinesiologiayhdistys, jonka puheenjohtaja **Anja Valtonen** nosti lehdessä esiin erään abiturientin, joka

valitti huonoa menestystä ruotsin kuunteluissa.

"Hän erotti sanat, muttei ymmärtänyt juonta. - - - Hän sai avun tietyistä aivojumpsaliikkeistä sekä puristamalla kuunteluissa kumia oikeassa kädessään. - - - Oikeassa kämmenessä hikoava pyyhkeumi aktivoi abin vajaatehoista vasenta aivopuolisko, sillä ihmiskehossa tunnetusti 'piuhat menevät ristiin'."

Neurologinen vestibulaarijärjestelmän integraatio

Tietoa aivojumpsasta löytyy Suomen kinesiologiayhdistyksen sivuilta osoitteesta www.kinesiologia.fi. Sivujen mukaan aivojumpsaa on tohtori Dennisonin ja hänen vaimonsa **Gailin** kehittämä "oppimiskinesiologian" keskeisin menetelmä, jonka mukaan ihmisen oppiminen, niin kuin kaikki muukin toiminta, on kokonaisvaltaista kehon ja mielen yhteistyötä. Kantava ajatus on, ettei oppimis- tai toimintakyvyttömyyttä ole olemassa; on vain "muiden muassa näkemistä, kuulemista, muistamista, puhumista ja toimimista estäviä häiriöitä, tukoksia".

"Aivojumpsahjelman avulla voidaan valita kuhunkin tilanteeseen tarvittavat 'täsmäliikkeet' poistamaan havaittuja häiriöitä ja vapauttamaan sujuvaa toimintaa. Ohjelmassa on 26 helppoa, hauskaa ja energisoivaa harjoitetta. Näitä liikkeitä tehdessä syntyy uusia hermoratayhteyksiä tai jo olemassa olevat vahvistuvat, ja näin yhteydet oikean ja vasemman aivopuoliskon sekä aivojen muidenkin osien välillä aktivoituvat yhteistyössä ohjaamaan sujuvasti aivojen ja kehon välistä toimintaa missä tahansa tehtävässä tai tavoitteessa."

Aivojumpan peruskäsitteisiin kuuluu mm. tieto, että "fyysinen liike stimuloi aivotoin-

taa", eli tietyt kehon liikkeet jäljittelevät tiettyjä aivotointoja. Esimerkkinä kerrotaan "lateraalisuuden uudelleen ohjelmoinnista", joka saa aikaan "neurologista integraatiota vestibulaarijärjestelmän, pikkuaivojen karkeamotorisen keskuksen ja tyvitumakkeen välillä".

Aivojumpsaharjoitukset jakautuvat kolmeen ryhmään: keskiliinjan liikkeisiin, energiaharjoitukseen ja pidentäviin liikkeisiin. "Keskiliinjan liikkeet auttavat samanaikaisesti näkemään molemmilla silmillä, kuulemaan molemmilla korvilla sekä käyttämään niin aivojen kuin muunkin kehon vasenta ja oikeaa puolta yhtäaikaista. - - - Energiaharjoitukset tasapainottavat aivojen ja muun kehon ylä- ja alaosien yhteistoimintaa. Ne auttavat vakiinnuttamaan kehon ja aivojen välisiä hermosoluyhteyksiä, mikä helpottaa kehon sähkömagneettista energiavirtausta. - - - Pidentävät liikkeet rentouttavat lihaksia ja vapauttavat jänteitä, jotka jännittyvät ja kiristyvät pelon, jännityksen tai jonkin muun stressin aiheuttamina. Jännityksen ja kiristyksen lauetessa kehon tasapaino, informaation käsittely, itseilmaisuus ja ymmärtäminen paranevat."

Terapiassa löytyy

Hinnakkaita aivojumpan viikonloppukursseja järjestetään jatkuvasti ympäri Suomea. Kursien sisältöön tutustuesssa huomaa pian, että oppimiskinesiologia muodostaa kokonaisen epämääräisten uskomushoitojen verkoston. Aivojumpan lisäksi kinesiologit myyvät myös "henkilökohtaisia tasapainotuksia" esimerkiksi metodeilla reiki, moderni vyöhyketerapia, kranio-sakraali -hoito, "TFH" ja Hyperton-X.

Reiki ja vyöhyketerapia ovat skeptikoillekin tuttuja, mutta mitä ihmeessä ovat kranio-sakraali, TFH ja Hyperton-X?

Kranio-sakraali -hoito näyttää edustavan jonkinlaista parantava kosketus -terapiaa. Hoito perustuu yllättävään huomioon, että "elävä ja terve keho hengittää". Kyseessä on kuulemma jatkuva supistumisen ja laajenemisen vuorottelu. "Kehon hengitys on selkäydinnesteen hidasta vuorovesimäistä nousua ja laskua, minkä hienovarainen käden

kosketus voi tunnistaa ja minkä kanssa voi työskennellä. - - - Selkäydinnesteen liikkeen ääripäiden, kallon luiden (cranium) ja selkärangan alapään, ristiluun (sacrum) liitoskohdat ovat liikkuvia. Tätä kautta selkäydinnesteen liikkeen vaikutus leviää koko kehon hengitykseksi, hermostoon, kudoksiin, luihin, elimiin. Tavalla tai toisella estynyt tai rajoittunut kehon liike säilyttää mitä tahansa fyysistä tai psyykkistä traumaattista kokemusta itsessään."

TFH on lyhennys termistä "touch for health". "Kyseessä on kinesiologian menetelmä, jonka päätarkoituksena on kehon energian (chi) tasapainottaminen. Karkeasti sanottuna tasapainotus tapahtuu erilaisten refleksipisteiden hieromisen tai koskettamisen avulla. - - - Lihaksia testaamalla voidaan löytää meridiaanijärjestelmän tukoksia ja samalla voidaan arvioida niiden vaikutuksia energioiden tasapainoon. Soveltamalla perinteisen kiinalaisen lääketieteen lakeja voidaan sen jälkeen selvittää paras tapa purkaa kyseinen tukos."

Hyperton-X merkitsee terapeuttista menetelmää, joka parantaa oppimiskykyä ja urheilusuorituksia löytämällä ja korjaamalla ylijännittyneitä lihaksia. "Tunnejännitykset liittyvät siihen, että selvittämättömät tunteet varastoituvat usein lihaksiimme. Esimerkiksi useat ihmiset eivät voi hengittää syvään pallean lihaksessa olevista jännityksistä johtuen. Stressin aikana jännitämme vatsan, pallean seutua." Hypertonin mukaan aina kun keho palautuu onnettomuudesta, aivot varastoivat kokemuksen ja säätävät kehon lihasjännityksen sen mukaan, mikä kokemus on lisätty. Ajan mittaan kertyneet jännitykset voivat johtaa useisiin epäluonnollisiin lihasjännityksiin seurauksena kehon jatkuvasta yrityksestä suojella itseään.

Huolestuttavaa on, että Vartti-lehden mukaan jopa Suomen ADHD-liitossa käytetään aivojumpsaa. Liiton fysioterapeutti **Mirja Heikkilä** kertoo lehdessä, että jumpsa ei auta kaikkia, mutta useimpia se rauhoittaa.

Fasilitointi, aivojumpsaa – mitä tällaisiin keinoihin turvautuminen kertoo heistä, jotka toimivat erityisryhmien kouluttajina?

RISTO K. JÄRVINEN

Skepponen

Kuinka testata paranormaalia ilmiötä?

Tänä syksynä yhdistyksemme on järjestämässä esitestiä eräälle 10 000 euron Skepsiksen haasteen tavoittelijalle. Siksi on syytä palauttaa mieleen, kuinka väitetyjä parapsykologisia ilmiöitä lähdemme testaamaan.

Testaamisen aloittamisessa ensimmäinen askel on yleensä vaikein, koska monet paranormaaleiksi mielletyt kokemukset eivät useinkaan jäsenny ilmiöiksi tai sitten ne ovat yksittäistapauksia. Skepsiksen pääkiinnostuksen aiheita ovat ilmiöt, joilla on arkielämässä havaittavia vaikutuksia, mutta joiden oletetut toimintamekanismit ovat paranormaaleja. Tutkimusmenetelminä Skepsis käyttää yksinkertaisia toistokokeita ja muita helposti toteutettavia koeasetelmia.

Riippumattomat havainnot ja kokeet ovat välttämättömiä, sillä yksittäinen havainto voi olla satunnainen tai virheellinen. Vain havaitulle ilmiölle ryhdytään etsimään selittäviä malleja, pelkästään oletetuille ilmiöille tämä ei ole järkevää.

Esitän esimerkkeinä kolme erilaista koeasetelmaa.

Asetelma 1: aiheena psykokinesia, ajatuksen vaikutus materiaan. Koehenkilö väittää voivansa siirtää kappaleita koskematta niihin. Koejärjestelyssä testaamme ilmiötä, emme selitystä. Teemme toistokokeen kolmelta eri etäisyydeltä ja väliaineiden läpi. Kokeessa olennaista on tarkkailijoiden toimesta tapahtuva muiden vaikutusmenetelmien eliminointi. Taikurit ja vastaavat asiantuntijat ovat tärkeitä avustajiamme. Myös välineet ja järjestelyt ovat ratkaisevia – valvotuissa oloissa

huijaaminen on merkittävästi vaikeampaa.

Asetelma 2: aiheena maasäteily. Koehenkilö väittää löytävänsä materiaaleja apuvälineellään X. Ensin varmistamme, että löytäminen onnistuu, kun koehenkilö tietää tuloksen varmasti. Sitten seuraa kaksois-sokkoutettu toistokoe: etsittävää materiaalia haetaan tarkasti määritellystä ympäristöstä. Lopuksi varmistetaan menetelmän toimivuus täydellisen tiedon vallitessa, minkä jälkeen tarkastetaan itse kokeen tulokset. Asiantuntijat ovat tärkeässä roolissa; tempun tekeminen normaalein keinoin on estettävä (esim. magnetismi, sähkömagneettinen induktio, radioaktiivinen säteily).

Asetelma 3: aiheena ennustaminen, horoskoopit, grafologia jne. Koehenkilö väittää voivansa tunnistaa analyysinsä avulla tiettyjä ryhmiä ihmisjoukosta. Valitsemme ominaisuuden tai ominaisuuksia, jotka voidaan vahvistaa, mutta joista ei saa oheistietoa itse analyysin lähtötiedoissa. Valitsemme riittävän homogeenisen ja/tai laajan joukon ihmisiä testattavaksi. Ongelmia syntyy näytteiden keräämisen, henkilötietojen säilyttämisen ja joukon identiteetin varjelemisen suhteen. Koehenkilö suorittaa analyysinsä valvotuissa tai rajatuissa oloissa. Kokeen tulokset analysoidaan puolueettomasti ja pätevin menetelmin. Onnistumisen kriteerien on oltava etukäteen selvät.

Tähän mennessä yksikään yrittäjä ei ole päässyt edes esitestistä läpi. Parapsykologiset ilmiöt häviävät aina, kun niitä aletaan tutkia.

MATIAS AUNOLA

Freudin epätieteellinen mutta rehellinen testamentti

Tässä artikkelissa keskitytään lähinnä Freudin kahteen viimeiseen kirjoitukseen psykoanalyysistä: ”Konstruktiot analyysissa” ja ”Analyysin päätyminen ja päättymättömyys”, joista jälkimmäistä on myös kuvattu Freudin ammatilliseksi testamentiksi (Ihanus 2000). Molemmat julkaistiin vuonna 1937, kaksi vuotta ennen Freudin kuolemaa. Kirjoitukset löytyvät Freudin erinomaisen huolellisesti suomennetusta kokoomakirjasta Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia (Vastapaino 2005, s. 188-240).

Teoksen esipuheessa psykoanalyytikko **Henrik Enckell** kirjoittaa: ”Psykkisen työn käsitteellistäminen on psykoanalyttisen teorian ydintä, ja sitä kutsutaan myös metapsykologiaksi”, ja jatkaa: ”Siinä on koko psykoanalyysin perusta; metapsykologiassa rakennetaan teoria, joka tekee kliiniset havainnot ymmärrettäviksi, joka tarjoaa johdonmukaisen pohjan koko psykoanalyttiselle ajattelulle ja joka siksi on ylipäänsä psykoanalyysin ymmärtämisen edellytys.”

Vika voi olla minussa, mutta näen tässä kehäpäätelmän: Psykoanalyysin perustana on tämän mukaan sellaisen teorian ja sellaisten käsitteiden rakentaminen, jotka tarjoavat pohjan psykoanalyttiselle ajattelulle. Psykoanalyysi perustuisi siis sen itsensä luomiseen ja ylläpitämiseen. Kuten tästä kirjoituksesta käy ilmi, Enckellin kuvaus psykoanalyysin itseriittoisuudesta osuu hyvin yksin freudilaisen psykoanalyysikäytännön kanssa [1].

Freudin tunnustukset

’Testamentista’ voidaan päätellä, että Freud

ei ollut enää vakuuttunut omista rakennelmistaan. Psykoanalyysin puutteista hän tekee esimerkiksi seuraavanlaisia myönnytyksiä. Sen avulla ei voida ennustaa potilaan tulevia sairastumisia: ”...*millään keinoin emme kykene ennustamaan parantuneen potilaan myöhempää kohtaloa.*” Tätä kannattaa verrata ennustuksiin vaikkapa lääketoimien pitkäaikaisvaikutuksista.

Toiseksi psykoanalyysi ei Freudin mukaan kerro, miten viettipyrkimykset saadaan sopuun egon kanssa: ”*Jos kysytään, mitä kautta tämä tapahtuu, ei vastaaminen ole helppoa. Täytyy todeta: ’Siis tarvis sittenkin on noitaa’ – nimittäin metapsykologian noitaa. Ilman metapsykologista spekulointia ja teoretisointia – olin sanoa: fantisointia – ei päästä askeltakaan eteenpäin. Valitettavasti noidan tiedot eivät nytkään ole kovin selviä eivätkä kovin perusteellisiakaan.*” On kuin noitumispuheillaan Freud laskisi leikkiä siitä, että hänen fantisointinsa (se olisi ollut osuvampi termi) otettiin joissakin piireissä niin vakavasti.

Kolmanneksi psykoanalyttisesta hoidosta, jossa mielen harrastama tiedostamaton torjuntaprosessi korjataan, ei testamentin mukaan ole näyttöä: ”*Entä mitä kokemus vastaa? Kokemus ei liene vielä niin runsasta, että voisimme vastata varmasti.*” On huomattava, että tuohon mennessä psykoanalyysia oli harjoitettu jo reilut 30 vuotta ja että tieteellistä näyttöä freudilaisesta torjunnasta ei ole tullut myöhemmiltäkään psykoanalytikoilta. Mielen voidaan toki sanoa ”torjuvan” joitakin asioita tietoisuudelta, mutta ei Freudin kuvittelemalla tavalla eikä Freudin sepittämien syiden takia. Lisäksi on selvää, ettei torjunta lopu analyysin myötä, ja että torjunnan esiin-

Espoonlahden teatteri esitti viime keväänä Sofokleen näytelmää Oidipus. Oidipuksen tarinasta innostui aikanaan myös Freud. Nykytiedon mukaan oidipuskompleksin tukena ei ollut ensimmäistäkään vanhemman viettelyyn liittyvää fantasiaa.

KUVA: MILJA VALTONEN.

tyminen ei ole todiste sen puolesta, että torjunta olisi neuroosien syy (Grünbaum 1984).

Freud myös myöntää, että psykoanalyttiset terapiat saattavat olla täysin tuloksettomia tai tulokset täysin satunnaisia: ”*Ei ilmeisestikään pitäisi yllättyä, jos lopulta ilmenisi, etteivät analysoimattoman ihmisen käytös ja analysoidun myöhempi käytös kuitenkaan eroa toisistaan niin ratkaisevasti kuin tavoittelemme, odotamme ja väitämme.*” Kaiken lisäksi psykoanalyysilla saattaa olla aiottujen vaikutusten kanssa täysin päinvastaisia vaikutuksia, esim. lisääntynyttä ’torjuntaa’: ”*...tai analyysi onnistuisi vain kasvattamaan estojen vastarintavoimaa niin että analyysin jälkeen ne olisivat kasvaneet vastaamaan paljon suurempiin vaatimuksiin kuin ennen tai ilman analyysia. Tuohon en todellakaan tohdi vastata enkä tiedä, onko se nykyhetkellä mahdollista.*”

Näillä perusteilla freudilainen psykoanalyysi täyttää helposti puoskaroinnin kriteerit: hoito joko onnistuu tai ei onnistu – tai sitten se vain pahentaa tilannetta. Varmaa on vain, että analyytikon pankkitili kasvaa.

Teoria, jota ei voida testata

Freud pohti edellä mainitsemiaan ongelmia seuraavasti: ”*Jos sovellamme näitä huo-*

mioita omaan tapaukseemme, tarkoitan kysymykseen, kuinka selittää analyysiterapiamme horjuvaisuus, niin vastaus voisi yksinkertaisesti kuulua, että emme saavuta tavoitettamme – hatarien torjuntajen korvaamista lujilla, egonmyötäisillä hallintatoimilla – täydessä mitassaan, siis emme riittävän perusteellisesti. Muutos onnistuu usein mutta vain osin; analyysityö ei tavoita vanhojen mekanismien jäänteitä. On vaikea todistaa, että näin todella on; voimme ratkaista asian vain selittämällä saamiemme tuloksia.” Tuosta ei ole pitkä matka sen toiseikan hyväksymiseen, että psykoanalyysin leviäminen ja suosio ovat suurelta osin retorisen suostuttelun ja jälkiviisaan selittelyn hedelmiä.

Psykoanalyysin leviämiseen epäilemättä vaikutti sekin, että monet sen teorit ovat kumoutumattomia – myös Freudin itsensä mukaan: ”*Jos ratkaisu piilee tässä, niin voidaan todeta, että kun analyysi sanoo parantavansa neurooseja vahvistamalla viettien hallintaa, se on teoriassa aina oikeassa, käytännössä ei aina.*” Hän oli samoilla linjoilla jo vuonna 1925, jolloin hän piti kehittämänsä ’vapaan assosiaation’ menetelmän etuna sitä, ”ettei sen oikeastaan koskaan tarvitse pettää.” Jos menetelmä kuitenkin joskus teki tenän, ”juuri ainutlaatuisuutensa

takia tämäkin tapaus on tulkittavissa” (Freud 1962, s. 49). Samoin Freud esitti seuraavia ’viettiökohtaloita’, joiden avulla analytiikko voi kätevästi olla aina oikeassa: vietin vaihtuminen vastakohtakseen, kääntyminen omaa itseä vastaan ja torjunta.

Tässä kohdin herää kysymys: entä jos ’potilas’ on lukenut tämän kaiken kirjoista tai entä jos joku kertoo nämä asiat hänelle? Onko hän silloin ’rokotettu’ neuroosien varalta? Freudin vastaus on päättäväinen ei: *”Potilas kyllä kuuntelee viestin, mutta vastakaikua ei tule... Vaikutus on suunnilleen sama kuin psykoanalyttisten kirjoitusten lukemisella.”* Jokaisen psykoanalyttikon kannattaa uskoa tuohon; lukemalla saatu tieto on pinnallista eikä vastaa istuntojen kautta hankittua syvällisempää tietoa.

Vaikka kumoutumattomat teoriat eivät tarvitse tukea taakseen, Freud silti melko rehellisesti myönsi, että oikeastaan mistään psykoanalyysin keskeisestä teemasta tai ongelmasta ei ole riittävästi tutkittua tietoa:

1) Egon muuttuminen: *”...ensivaikutelma on, että kysyttävää ja vastattavaa on paljon ja voimme esittää vain vajavaisen selityksen.”*

2) Puolustusmekanismit: *”Emme tunne niitä vielä perin pohjin.”*

3) Yksilöllinen vastarinta, esim. ’libidon taakertuvuus’: *”Voin tarjota aiheesta vain muutamia esimerkkejä; koko aihe on häkellyttävän vieras eikä sitä ole tutkittu riittävästi.”*

4) Yksilöiden väliset perinnölliset erot: *”...yksityisellä egolla on varustuksenaan ennalta käsin yksilöllisiä taipumuksia ja pyrkimyksiä, vaikka emme kykenekään selvittämään niiden laatua ja ehtoja.”*

5) Tunteensiirto, jota Freud vielä vuonna 1925 piti ”analyttisen yhteistyön varsinaisena käyttövoimana”: *”Aihetta ei ole erikseen tutkittu. Oitis paljastuu kuitenkin vaikeuksia, joiden takia yritys ei vaikuta kovin lupaavalta.”*

Jos kaikki Freudin tekemät myönnytykset lasketaan yhteen, saadaan tulokseksi jotakin vastaavaa kuin jos Jeesus olisi sanonut seurakunnalleen, että ”en olekaan Jumalan poika” tai että ”nykyisen tiedon valossa ei voida tietää olenko Jumalan, Saatanan vai en kummankaan poika.” Ilmankos kulttuuri-

historioitsija **Egon Friedell** (1945) epäili, että ”Psykoanalyysi ennustaa saatanan valtakunnan alkamista”. Vakavasti ottaen, Friedellin psykoanalyysikritiikki on kärkevää muttei aina relevanttia. Hänelle koko opinkappale oli epäonnistuneiden yksilöiden kostotoimenpide, jossa ”herruustoitteiden” johdosta koko maailma oli ”neurotisoitava ja seksualisoitava”. Tällaista vastapuolen psykologisoitua – vaikka se yleensä onkin vastareaktio analyttikoiden vastaavaan kielenkäyttöön – on pyrittävä välttämään, sillä se ehkäisee psykoanalyysin teoriaan ja sen metodeihin liittyvien puutteiden ilmituloa.

Seuraava Friedellin huomio on nähdäkseni joka tapauksessa edelleen pätevä: ”Itse asiassa psykoanalyysi on uskonlahko, jolla on kaikki sellaisen tunnusmerkit: riitit ja menot, manaukset ja katartiset puhelut, oraakkelit ja manttiikka, kiinteä symboliikka ja dogmatiikka, salaoppi ja yleisölle tarkoitettu oppi, sekä tytärilahko, jotka kiroavat toisensa... Tällä uskonnolla on pakanallinen luonne: siinä tavataan luonnonpalvontaa, demonologiaa, ktoonista syvyysuskoa, dionyysista sukupuolen jumalointia...” (s. 622-623). Tuoreemmat psykoanalyysikritiikit ovat toki tehneet paljon perusteellisempaa työtä osoittaen psykoanalyysin ja Freudin epätieteellisyyden ja kulttiluonteen – sekä viime aikoina myös haitallisuuden analyysin uhreille ja heidän omaisilleen (esim. Gellner, Scharnberg, Cioffi, Esterson ja Macmillan).

Unohtuiko jotain?

Vaikka Freudin viimeisinä vuosinaan tekemät myönnytykset ovat psykoanalyysin historian kannalta erittäin mielenkiintoisia, niiden korostaminen ei anna oikeaa kuvaa Freudin ajatuksista. Hän nimittäin piti edelleen tiukasti kiinni mm. peniskateus- ja kastroatiopelkospekulaatioistaan sekä tietysti teoriansa ytimeistä eli siitä, että analyysiterapian avulla torjuntaprosessit voidaan purkaa ja että se hyödyttää potilasta: *”Siinä teoriamme, josta emme voi luopua kuin ylivoimaisen pakon edessä.”*

On vaikea sanoa, millaisten pakkotilan- teiden tai millaisen empirian edessä Freud olisi muuttanut näitä mielipiteitään, sillä hän

oli lievästi ilmaistuna omaperäinen ajattelija, joka ei juuri antanut faktojen tai niiden puutteiden vaikuttaa rakennelmiinsa. Myös omalämäkerrallisessa tutkielmassaan Freud sanoo nuoruuden kokemusten valmistelleen häntä ”tiettyyn riippumattomuuteen arvostelun suhteen” (Freud 1962, s. 10). Eriytyisen hyvin Freudin jääräpäisyys näkyi pitäytymisessä lamarckismiin, joka tieteen parissa oltiin jo vuosia aiemmin hylätty: *”...perittyjen (ominaisuuksien) joukossa on totta kai tärkeä merkitys niillä ominaisuuksilla, joita esi-isät ovat hankkineet.”*

Freudin viimeisissä kirjoituksissa on kuitenkin eräs seikka, joka saattaa kertoa mielipiteen muuttumisesta: Hän ei enää maininnut rakennelmiensa kenties tärkeintä tukipilaria, oidipuskompleksia. Ja koska Freudin mukaan sen huomioiminen, mikä potilaalta jää sanomatta, on analyysin onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää, on tätä torjunta-ajatusta paikallaan soveltaa myös Freudiin itseensä. Käytössämme oleva historiallinen aineisto ei toki kerro, miksi Freud jätti testamentistaan aiemmin niin rakkaan oidipuskompleksiteorian pois, mutta uskallan epäillä, että tässä näkyy suomalaisen **Edvard Westermarckin** (1862-1939) vaikutus. Westermarckin ajatukset oidipuskompleksin vastaisesta inestinvälttämisvaistosta kylläkin painuivat Freudin jälkeen vuosikymmeniksi unohduksiin, mutta Freudiin Westermarckin 1920- ja 30-luvuilla harrastama terävä kritiikki on saattanut vaikuttaa. Westermarckin teorian mukaanhan varhaislapsuuteen liittyvä läheinen yhdessä asuminen estää sukusiitoksen: yhdessä kasvaneet sisarukset, isät ja tyttäret sekä äidit ja pojat kokevat vastenmielisyyden tunteen ajatuksesta keskinäistä seksiä kohtaan (ks. Tammisalo 2005). Luonnonvalinta on tuottanut tällaisen tunnemekanismien estämäänsä sisäsiittoisuudesta koituvia haittoja [2].

Oidipuskompleksin synty

Psykoanalyysin taas väitettiin osoittavan, että ihmisillä on voimakas taipumus sukuruutaukseen, mutta että se enimmäkseen elää torjuttuna alitajunnassa, superegon hallinnassa. Mutta miksi inestihalu olisi tukahdu-

tettu? Westermarck toteaa: ”Psykoanalyttikoiden teoksista en ole löytänyt tyydyttävää vastausta tähän peruskysymykseen”. Freudin kehittelemät kanta- ja jälkeistorjunnat, taantumaiset tai vietin muuttumiset päinvas- taiseksi ovat tässä suhteessa täysin vailla ansioita (ks. Freud 2005, s. 109-121). (Huomattakoon myös, että vastausta on turha hakea myöskään nykypsykoanalyttikoiden teoksista.)

Seuraavaksi Westermarck käsitteli eri kulttuureissa tavattuja sukurutsan kieltäviä lakeja. Hänen mukaansa lait selittyvät osittain inestiatjatuksen herättämällä luontaisella vastenmielisyyden tunteella; monien Freudmyönteisten antropologien mukaan inestiset halut sen sijaan häviävät sen johdosta, että yksilöt sisäistävät inestin kieltävät lait. Tähän liittyen Westermarck kysyy:

”Mistä syystä nämä monimutkaiset ja ankarat lait on keksitty? Ja mistä johtuu se, että lait tässä erikoistapauksessa, mutta ei muissa, ovat voineet melkein täydellisesti tukahduttaa synnyntäisen sukupuolisen vietin, erittäinkin jos se kerran on ollut melkein yleismaailmallinen? Nämä ovat kysymyksiä, joihin on saatava vastaus, ennen kuin alkukantaisella ihmisellä esiintyvää tietoista sukurutsauksen halua voidaan pitää selviönä muutamien psykoanalyttisten tutkimustulosten nojalta...” (s. 77-78).

Toisin päin ilmaistuna Westermarckin ajatus on se, että inestikiellot ja -tabut eivät kelpaa todisteiksi inestisestä himosta. Lisäksi on huomattava, että Westermarckin mainitsemat psykoanalyttiset ”tutkimustulokset” luontaisesta inestihimosta ovat joko keksittyjä tai ne ovat tulosta analyttikon painostustoimista ja suggeroinnista.

Tämä käy hyvin ilmi, kun tarkastellaan oidipuskompleksin syntyhistoriaa. Elämäkertatutkielmassaan vuodelta 1925 Freud kirjoittaa:

”Siihen aikaan käyttämäni hoitotekniikka sai useimmat potilaani kertomaan lapsuudestaan tapauksia, joissa joku aikuinen oli hänet seksuaalisesti viettelilyt. Naispotilaiden kohdalla viettelijän osassa oli melkein aina hänen isänsä. Uskoin nämä tarinat ja oletin näin ollen löytäneeni näistä

lapsuuden seksuaalisista viettelyelämyksistä myöhemmän neuroosin juuret” (Freud 1962, s. 39-40) [3].

Kuitenkaan kirjoittaessaan samasta potilasaineistosta vuonna 1896 Freud ei sanallakaan viittaa, että isillä olisi ollut jokin rooli potilaiden seksuaalitraumoissa. Freudin muisti petti myös, kun hän väitti ylipäättään aikuisten olleen lasten ahdistelun takana. Asiaa on selvittänyt historioitsija ja lakimies **Hall Triplett**:

”Vuoden 1896 artikkeleissa noin puolet oletetuista syyllisistä, jälleen hyvin yleisin termein, oli kategorisoitu vanhemmiksi lapsiksi. Freudin ikääntyvää muistia ei voida pitää syyllisenä vääristelyyn, sillä hän oli lisännyt alaviitteen yhteen kirjoituksista vuonna 1924, ja kaikki kirjoitukset olivat tuolloin hänen käytettävissään. Ei voida vakavasti epäillä, etteikö Freud olisi päättänyt vääristellä alkuperäisiä tekstejään tukemaan hänen myöhempiä teorioitaan” (Triplett 2005).

Omaelämäkerrallisessa tutkielmassaan Freud paljastaakin, että vuoden 1896 jälkeen hän joutui toteamaan, ettei ”tällaisia viettelytapauksia ollut koskaan sattunut” ja että ”ne olivat vain potilaiden keksimiä fantasioita, joita ehkä itse olin heille tyrkyttänyt...”. Freud kertoo tämän johdosta olleensa hetken aikaa ”neuvoton”, mutta sitten keksineensä mielestään pätevän ratkaisun:

”Rauhoittuani tein kokemastani oikeat johtopäätökset: neuroottiset oireet eivät kytkeytyneet suoraan todellisiin tapahtumiin, vaan toivefantasioihin... Nykyisin en usko edes tyrkyttäneeni, ’sugeroineeni’ potilaille noita viettelyfantasioita” (Freud 1962, s. 40). [4]

Freud ei kuitenkaan nähnyt tarpeelliseksi selittää, miten ja miksi lapsella olisi toiveita tulla hyväksikäytetyksi. Niinpä Freudin vuonna 1896 esittämät väitteet traumatisoivasta hyväksikäytöstä muuttuivat hänen käsittelyssään vaivihkaa väitteiksi viettelyfantasioista [5]. Lyhykäisyydessään tässä olivat Freudin ”todisteet” oidipuskompleksista: hyväksikäyttömuistot (todelliset tai kuvitteelliset) muutettiin viettelyfantasioiksi.

Ja kun aito hyväksikäyttö/viettely muutettiin torjutuksi toiveeksi viettelystä, ei tätäkään spekulatiota voitu enää kumota (ks. Cioffi 1998). Aineiston kuvitteellisuudesta huolimatta Freud vielä vuonna 1925 uhkui itsevarmuutta: ”Olin tosiasiasa ensi kertaa joutunut tekemisiin oidipuskompleksin kanssa, joka myöhemmin oli saava erittäin suuren merkityksen, mutta jota en vielä silloin sen fantasian valepuvun alta osannut nähdä” (1962, s. 40-41) [6]. Freudilta meni siis 29 vuotta kehitellä yhteys oidipuskompleksin ja hänen vuonna 1896 kehittelemänsä teorian välille. Triplettin (2005) loppupäätelmä on varsin tyyli: ”Näyttää siltä, että oidipuskompleksin tukena ei ollut ensimmäistäkään vanhemman viettelyyn liittyvää fantasiaa.”

Freud lienee kuitenkin ymmärtänyt, että oidipuskompleksi kaipasi jonkinlaista näyttöä taakseen. Ensimmäinen yritys liittää oidipuskompleksi yksittäiseen potilaaseen on ”kesken jääneen” Doran tapaus. Yrityksen epäonnistuminen ajoi Freudin hupaisaan kiemurteluun: ”Odotukseni eivät missään mielessä jääneet täyttymättä, kun tämä selitykseni sai Doralta ehdottoman varman kielteisen vastauksen” (Teoksesta Triplett 2005). Ainoa potilas, johon Freud näyttää suoraan soveltaneen oidipuskompleksia oli alle viisivuotias Pikku-Hans. Freud ja Hansin isä, joka oli Freudin innokas seuraaja, istuttivat poikaan Freudin ajatuksia ja sitten väittivät parantaneensa pojan hevostammon. Freud tapasi pojan ainoastaan kerran ja teki seuraavan johtopäätöksen: ”Hans oli pikku Oidipus, joka halusi isän pois tieltä, päästä hänestä eroon, jotta poika voisi olla yksin ja maata kauniin äitinsä kanssa” (Teoksesta Triplett 2005). Doran ja Pikku-Hansin tapauskertomusten heppoisuus paljastaa, miksi Freud joutui palaamaan takaisin vuoden 1896 kuvitteelliseen aineistoonsa. (Nämä ja muut Freudin tapauskertomukset julkaistiin **Seppo Hyrkäsen** mainiona suomennoksena loppukevällä 2006.)

Mikään edellä mainituista seikoista ei myöhempien aikojen freudilaisiin ole vaikuttanut, edes täällä Westermarckin kotimaassa. Esimerkiksi **Veikko Tähkän** (1997) spekulatioissa oidipuskompleksi näyttölee edelleen tärkeää osaa. Seuraavat otteet ovat

tuoreemmasta ja populaarimmasta teoksesta **Jari Sinkkoselta** (2005, s. 146-153): ”Oidipaailtilanne jäsentää lapsen sisäistä maailmaa ja asettaa sille rajat...” ”Oidipaailvaihe on isän aiheuttama: isä repäisee sukupuolien välisen eron aikuisten ja lasten välille olemassaolollaan ja seksuaalisuhteellaan äidin kanssa.” ”Peruspojan perusoidipaailtilanne on se, että hän tahtoo valloittaa äidin itselleen ja syrjäyttää isän.” ”Me torjumme oidipaailiset toiveet ja työnnämme ne pois tietoisuudesta tiedostamattomaan, josta ne saattavat pulpahdella uniin tai tulevat esiin psykoterapiassa tai -analyysissa.” ”Oidipaailtilanne on kaikkien triangelidraamojen äiti, mutta tavalla tai toisella lapsen tulisi se kokea.”

Mitä näihin voi enää sanoa? Freudin yli sata vuotta vanha silmänkääntötempu elää ja voi hyvin suomalaisessa ”psykologiassa”. Pojan totta kai voidaan sanoa kilpailevan äidin suosiosta ja resursseista isää vastaan, mutta seksuaalisuus ei taatusti ole kilpailun kohteena. Monissa kulttuureissa poika tosin kilpailee isää vastaan myös lisääntymiskumppaneista, mutta kilpailun kohteena ei ole äiti vaan ympäristön muut naiset. (Lisäksi isä saattaa vahtia tytärtään mustasukkaisesti, mutta tarkoituksena ei ole päästä parittelemaan tämän kanssa.) Tämänlaiset tapaukset eivät siis ole oidipaailisia, vaan kyseessä on biologinen teoria vanhemman ja lapsen välisistä konflikteista (ks. esim. Dawkins 1993, Trivers 2002). Joskus Freudin puolustajat myös määrittelevät oidipuskompleksin niin laveasti ja epämääräisesti, ettei se tarkoita enää mitään ja on näin päätynyt empiricalähtöisen kritiikin ulkopuolelle – aivan kuin mestarin antama nimi pitäisi säilyttää keinolla millä hyvänsä.

Kuolemanviettikonstruktio

Olipa Freud viimeisinä vuosinaan hylännyt oidipuskompleksin tai ei, eräs toinen hänen sepitelmistään, ns. kuolemanvietti eli *thanatos*, oli saanut pysyvän paikan vanhan psykiatrin sydämessä: ”*elämänilmausten kirja vuus juontuu kahden kantavietin, eroksen ja kuolemanvietin, yhteis- ja vastakkaisvaikutuksista...*” Psykologiaa tunteville lienee sel-

vää, että myöhempi tutkimus ei ole löytänyt jälkeäkään freudilaisesta kuolemanvietistä. Todistusaineiston puute oli toki Freudinkin tiedossa: ”*Miten kummankin viettelijän osat yhdessä vaikuttavat eri elintoimintoihin, missä oloissa yhdistymät löytyvät tai hajoavat, mitkä häiriöt vastaavat näitä muutoksia ja millaisin tuntemuksin mielihyvähäpäriaatteen havaintoasteikko niihin vastaa – tämän selvittäminen olisi psykologisen tutkimuksen palkitsevimpiä tehtäviä. Toistaiseksi on taituttava ylivalan edessä, joka saa ponnistelumme valumaan tyhjiin.*”

Hälytyskellot olisivat soineet kenen tahansa muun korvissa, jos edessä olisi jatkuvasti joko empiirisen aineiston puute/vastakaisuus tai kollegoiden vastustus. Viimeksi mainitusta Freud pani merkille, että kuolemanvietti ”*on saanut jokseenkin nuivaa vastakaikua eivätkä psykoanalyttikot sitä juuri kannata.*” Koska jo Freudin aikalaiset kyseenalaistivat *thanatoksen*, ei ole yllätys, että hän ei ottanut sen keksimisestä kunniaa itselleen. Freud nimittäin epäili lukeneensa siitä jo lapsena antiikin ajan kreikkalaiselta taikurilta ja tutkijalta, sielunvaellukseen uskoneelta *Empedokleelta*: ”*Luovun mieluusti omintakeisuuden kunniaa saadessani tällaisen vahvistuksen, varsinkin kun varhaisvuosien laajan lukuharrastuksen takia en voi olla varma, oliko oletettu uudisluomukseni sittenkin vain piilomuistamisen tekosia.*” **Juhani Ihanus** (2000) toteaa: ”Tämä artikkelin arkaainen intermezzo osoittaa Freudin joutuneen melkoisen yksinäiseen asemaan, jossa liittolaista oli haettava antiikin Kreikasta.”

Oikeastaan on varsin yllättävää, että Freud testamentissaan piti kuolemanvietistä edelleen kiinni; hänhän oli jo 12 vuotta aiemmin myöntänyt, että se on vain ”konstruktio”, joka ”on luotu eräiden psykoanalyysin tärkeimpien teoreettisten käsitysten vakiinnuttamiseksi...” (Freud 1962, s. 69). Ilmankos Murhe ja melankolia –teoksen suomentaja **Markus Lång** toteaa jälkisanoinaan, että ”psykoanalyttisia tulkintoja ei voida todentaa menetelmällä, joka olisi riippumaton psykoanalyttisesta teoriasta...”

Performanssitaidetta

Lopuksi voidaan todeta, että jos Freudin testamentista poistetaan kyseenalaisimmat rakennelmat (esim. vapaa spekulointi egon ja idin tavoitteista, thanatos, lamarckismi, anaalissadistisen vaiheen muuttuminen fal-lisgenitaaliseksi, sekä peniskateus ja kast-raationpelko), jäljelle jäävät Freudin oma epäusko psykoanalyyysiin sekä hänen yleinen tietämättömyytensä biologiasta ja psykologiasta.

Vaikka kaiken järjen mukaan psykoanalyyysin tarinan olisi pitänyt päättyä tuohon kirjoitukseen, freudilaiset näkivät siinäkin vain oppi-isänsä ansioita. Esimerkiksi Psykoterapia-lehdessä **Kristina Saraneva** (2005)

kirjoittaa, että ”teksti näyttää, kuinka lujasti Freud pyrki ankkuroimaan psykoanalyyysin mahdollisuuksia koskevat arvionsa todellisuuteen...” Kärjistäen sanottuna ainoa todellisuus, johon psykoanalyyttiset teoriat ovat matkan varrella ankkuroituneet, on kuitenkin kysynnän ja tarjonnan laki: psykoanalyyttisiä rakennelmia tulkitaan aina uudelleen, jotta tietyille ihmisille voidaan tarjota sitä, mitä he haluavat kuulla.

Allekirjoitan myös Långin esittämän arvion: ”...psykoanalyyysi edustaa erikoistapausta taiteellisesta teoriasta ja psykoanalyyysin harjoittaminen on myös performanssitaidetta” (Lång 2005, s. 264). On harmi, että sanaa tiede tultiin koskaan käytäneeksi psykoanalyyysin yhteydessä.

VIITTEET

[1] Toki on olemassa havaintoon perustuvia tieteitä, kuten Freud niitä nimitti, mutta psykoanalyyysi ei niihin kuulu: se on 1) subjektiivista eli tulokset riippuvat tutkimuksen tekijästä, 2) testaamatonta eli väitteiden pätevyyttä ei voida todentaa ja 3) ei-julkista eli joko sen tulokset tai menetelmät ovat salaisia. (Toisaalta Freudin [1962, s. 49] mukaan psykoanalyyysi olisi ulkopuoliselle kuuntelijalle joka tapauksessa ”täysin käsittämätöntä”.) Lisäksi psykoanalyyseissä hyväksytään väitteitä ilman kriittistä tarkastelua eikä virheellisiä käsityksiä useinkaan hylätä. Joskus se myös perustuu analyytikon ideologiseen näkemyskseen esim. siitä, millainen on hyveellinen tai normaali ihminen, eli toisin sanoen se on riippuvaista eittiedollisista perusteista.

[2] Näin Westermarck puolusti teoriaansa inestinvälttämisyvaivasta: ”Usko, että psykoanalyyysi olisi ilmituonut tosiasioita, jotka kumoavat minun teoriani, on kuitenkin oletamus, johon minun täytyy saada joitakin todisteita, ennen kuin voin suhtautua asiaan vakavasti” (Westermarck 1932, s. 77). Se, miksi 1900-luvun sivistyneistö ilman todisteita omaksui Freudin spekulatioita ihmiselle luontaisista inestihaluista ja oiidipuskomplekseista, on mielenkiintoinen tietehistoriallinen tai oikeammin aate- ja tulevaisuudessa kenties kirkkohistoriallinen kysymys.

[3] Tämä muistuttaa kovasti n. 10 vuotta sitten pinnalla olleita valemuistotapauksia, ks. ruotsalaisen Max Scharnbergin (1996) mittavat tutkimukset aiheesta.

[4] Toisaalta 10 sivua myöhemmin Freud myöntää tunteensiirron olevan sama dynaaminen tekijä, jota hypnotisoijat kutsuvat suggeroitavuudeksi, ja että jos ”tämä alttius tunteensiirtoon puuttuu... ei myöskään ole mahdollista vaikuttaa psyykkisesti

potilaaseen.” Freudin mukaan siis siinä määrin kuin psykoanalyyysi perustuu tunteensiirtoon, psykoanalyyysi on potilaan suggeroituvuutta. Myös Murhe ja melankolia -teoksen suomentaja sivuaa tätä jälkipuheessaan, jossa hän tarkastelee potilaan jo unohtamien asioiden rakentamista takaisin potilaan mieleen. Hänen, samoin kuin Freudin mukaan analyytikon ei tarvitse pyrkiä totuudenmukaiseen rekonstruktioon vaan kuvitteelliseen konstruktion. ”Kun analyytikko esittää konstruktioita, niissä ei olekaan ratkaisevaa tuntemattoman menneisyyden luotettava ennallistaminen vaan uuden, toimivan rakennelman luominen” (s. 268-9). Mutta kuka päättää ja millä perusteella, millainen on ”toimiva rakennelma”? Eikö tässä ole kyse siitä, että psykoanalyytikko pyrkii suggeroimaan potilaasta henkilökohtaisten mieltymystensä mukaisen ihmisen? Freud totta kai kielsi sellaisen jyrkästi: ”Lainkaan ylpeilemättä voin väittää, ettei tuollaista ’suggestion’ väärinkäyttöä ole omissa toiminnassani koskaan esiintynyt.” Ilman todisteita analyyysin kulusta hänen sanaansa ei luonnollisestikaan tule luottaa (ks. esim. Macmillan 1997). Tässä yhteydessä lieneekin syytä mainita, että psykologinen tutkimus on tuottanut lukuisia esimerkkejä ihmismielen ja muistin suggeroituvuudesta (ks. esim. Schacter 2002, Hesslow 2005). Aivan tuore esimerkki on psykologi **Elizabeth Loftusilla**, jonka tutkijaryhmä onnistui istuttamaan yli 40 prosenttiin koehenkilöistä muiston, että mansikkajäätelö oli tehnyt heidät sairaaksi lapsena (Santich 2006). (Kyse oli tällä kertaa lihavuuden hoitoon liittyvästä tutkimuksesta, ei psykoanalyyseista.)

[4] Freud pyöritteli parhain päin muitakin teorioitaan. Esimerkiksi vuonna 1925 hän kirjoitti unista, että ne ovat torjutun toiveen täyttymyksiä. 10 vuotta myöhemmin hän lisäsi samaan teokseen, että unia voi yhtä hyvin luonnehtia ”toiveentäyttymyksen yritykseksi.” On selvää, että

vaikka psykoanalyyttiset väitteet ovat tällä tavoin matkan varrella muuttuneet ja laimentuneet, se ei vielä tee niistä tiedettä.

[5] Toinen lähde Freudin oiidipusspekulaatioille lienee ollut hänen ystävänsä **Wilhelm Fliessin** poikavauva, jonka pippelin Fliess kertoi reagoineen alastoman äitinsä näkemiseen. Freud yhdessä kollegansa kanssa sitten ylitulkitsi poikavauvoilla esiintyvien spontaanien erektioiden merkityksen. Spontaani kuitenkin tarkoittaa tahatonta tai itsestään syntyvää; toisin sanoen vauvojen erektioihin ei liity minkäänlaisia (torjuttuja tai tietoisia) fantasioita tai haluja, ne ovat pelkkiä fysiologisia reaktioita. Esimerkiksi muutaman kuukauden ikäisten poikavauvojen testosteronitasossa näkyi selkeä piikki (McBride Dabbs & Godwin Dabbs 2000), joka riittänee selitykseksi vauvojen erektioille.

Kolmas mahdollinen selitys Freudin esittämille oiidipusspekulaatioille löytyy siitä, että hän oli varhaislapsuudessa imettäjän hoivissa. Freudin isän omistama perheyritys vaati myös äidin työpanosta, ja lisäksi äiti tuli aina hyvin nopeasti

uudelleen raskaaksi (Breger 2000). Freud siis saattoi ensimmäisinä elinvuosinaan olla niin vähän tekemisissä äitinsä kanssa, että hän poikkeuksellisesti leimautui perheen ulkopuolisen imettäjän olemukseen ja hajuihin. Näin pienen Sigismundin ”seksuaalinen” kiinnostus saattoi sitten suuntautua vieraaksi jääneeseen omaan äitiin. Vuonna 1897 Freud väittikin Fliessille kirjoittamassaan kirjeessä, että 2–2,5 vuoden ikäisenä ”äitiini (*matrem*) kohdistuva libidoni heräsi eräällä matkalla Leipzigiasta Wieniin, jonka aikana meidän täytyi viettää yö yhdessä, ja jolloin minulla on täytynyt olla mahdollisuus nähdä hänet alasti (*nudam*)” (Masson 1985, s. 268). Freudin muistikuvaa on kuitenkin syytä suuresti epäillä: 1) Fliess oli kertonut Freudille poikavauvansa erektiosta edellisellä vuonna, ja 2) on epätodennäköistä, että kaksivuotiaan aivot olisivat tarpeeksi kehittyneet tällaisen miestön syntymiselle. Mikäli kirjeen sisältö kuitenkin on totuudenmukainen, voidaan sanoa, että Westermarckin leimautumisteoria on ”freudittanut Freudin” (Pinker 1997).

KIRJALLISUUS

Breger, Louis (2000): *Freud – Darkness in the midst of vision*. John Wiley & Sons. New York.
Cioffi, Frank (1998): *Freud and the Question of Pseudoscience*. Open Court. Chicago.
Dawkins, Richard (1993): *Geenin itsekkyyks*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Arthouse. Helsinki.
Eysenck, Hans (1964): *Psykologian valtaiteitä*. 2. p. Suom. Aarne Sipponen. Otava. Helsinki.
Grünbaum, Adolf (1984): *The Foundations of Psychoanalysis – A Philosophical Critique*. University of California Press. California.
Freud, Sigmund (1962): *Omaelämäkerrallinen tutkielma*. Suom. Pulmu ja Tapio Nousiainen. Otava. Helsinki.
Freud, Sigmund (2005): Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia. Suom. Markus Lång. Vastapaino. Tampere.
Friedell, Egon (1945): *Uuden ajan kulttuurihistoria I-III*. 2. p. Suom. Erik Ahlman. WSOY. Porvoo.
Hesslow, Germund (2005): *The dangers of therapeutic culture*. Teoksessa: Pietikäinen, Petteri, toim.: *Modernity and Its Discontents: Sceptical Essays on the Psychomedical Management of Malaise*. Ax:son Johnson Foundation. Tukhoma.
Ihanus, Juhani (2000): Freudin ammatillinen testamentti. *Psykologia* 3/2000.
Masson, Jeffrey Moussaieff, toim. (1985): *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887-1904*. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge.
McBride Dabbs, J. & Godwin Dabbs, M. (2000): *Heroes, Rogues and Lovers - Testosterone and behavior*. McGraw-Hill. New York.
Macmillan, Malcolm (1997): Freud Evaluated. Mit

Press. Cambridge.
Pinker, Steven (1997): *How the Mind Works*. Viking. New York.
Santich, Kate (2006): Is fudging food memory useful? Orlando Sentinel. February 28, 2006. www.orlandosentinel.com/features/health
Saraneva, Kristina (2005): Analyysi päättyy – vai päättyykö se? *Psykoterapia* 24(2).
Schacter, Daniel (2002): *Muistin seitsemän syntiä*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Terra Cognita. Helsinki.
Scharnberg, Max (1996): *Textual Analysis: A Scientific Approach For Assessing Cases of Sexual Abuse*. Vol I-II. Uppsala Studies in Education 64-65. Uppsala.
Sinkkonen, Jari (2005): *Elämäni poikana*. 2. p. WSOY. Helsinki.
Tammisalo, Osmo (2005): *Rakkauten evoluutio*. Terra Cognita. Helsinki.
Triplet, Hall (2005): The misnomer of Freud’s ”Seduction theory”. *Journal of History of Ideas*. Vol 65: 4.
Trivers, Robert (2002): *Natural Selection and Social Theory*. Oxford University Press. New York.
Tähkä, Veikko (1997): *Mielen rakentuminen ja psykoanalyyttinen hoitaminen*. 3. p. WSOY. Helsinki.
Westermarck, Edvard (1932): *Avioliiton historia*. WSOY. Porvoo.

OSMO TAMMISALO

Hulluuden hiirenloukussa

Hulluus eli mielenhäiriö, mielenvikaisuus, mielisairaus, on kiinnostava ja arvoituksellinen ilmiö. Siihen liittyy romantiikkaa, jännitystä ja kauhua. Hulluus on kautta aikain ollut taiteen vakioaihe. Kun päässä naksahtaa, voi jälki olla karmea. Sama pätee hulluuden selittämiseen. Joskus selitykset ovat oudompia kuin selityksen kohde.

Mielisairauksien syyt ovat pitkälti olleet hämärän peitossa aina viime vuosiin asti, jolloin käyttäytymisgenetiikan avulla perimän ja ympäristön vaikutuksia on voitu alkaa kunnolla tutkia (Plomin ym. 2001; Keltikangas-Järvinen 2006). Varsinkin ympäristötekijöiden selvittämisessä tämä tieteenala on osoittautunut todella hedelmälliseksi. Toki moni asia on vieläkin epäselvä, mutta metodiikan jatkuva kehittyminen ja saavutetut tulokset antavat aihetta optimismiin. Samoin aivotutkimus edistyy huimaa vauhtia.

Ennen tieteellisen metodin ja empirian läpilyöntiä mielenhäiriöiden selitykset olivat arvailujen varassa. Moni yritti mielisairauksien syitä löytää, ja yksi, eittämättä tunnetuin, heistä oli **Sigmund Freud**. Hän epäonnistui yrityksessään surkeasti. Tämä huolimatta siitä, että Freudin alkuperäinen tarkoitus oli nimenomaan hysterian, neuroosien ja psykoosien luonnontieteellinen tutkiminen. Freud ei kuitenkaan epäonnistunut hankkeessaan täysin: tieteellisen psykologian asemesta hän onnistui perustamaan uskonnon, kultin (Gellner 1996; Webster 1996; MacDonald 1996/2002). Uskonto tunnetaan nimellä psykoanalyysi.

Psykoanalyysi rönsyineen täyttää kaikki pseudotieteen tuntomerkit: se on auktoriteetti-uskoista ja subjektiivista eli tutkimustulokset riippuvat siitä, kuka ja minkä lahkon analyytikko tutkimukset tekee. Freudilaiset, adlerilaiset, jungilaiset ym. saavat aina oman mestarinsa pyhiin kirjoituksiin perustuvia tu-

loksia; potilaan näkemät unetkin riippuvat siitä, mitä kuppikuntaa hänen analyytikkonsa edustaa (Grünbaum 1984; Erwin 1996). Psykoanalyysi on ulkopuolelta katsottuna hyvin sisäsiittoista ja sen väitteitä on usein mahdotonta falsifioida. Se on myös kriitiköntä ja pysähtynyttä. Epäilijöihin suhtaudutaan yleensä vihamielisesti. Skeptistä asennetta ylipäätään selitetään sillä, että kriitikko torjuu tunteenomaisesti psykoanalyysin löydöt tiedostamattomista motiiveista, koska ei halua myöntää ettei olekaan "herra omassa talossaan". Tämä *ad hominem* on sisäänrakennettu freudilaiseen kulttiin (Gellner 1996).

Psykoanalyttisia teorioita on jonkin verran testattu, mutta tukea niille ei ole löytynyt (Eysenck & Wilson 1973; Scharnberg 1984; Eysenck 1991; Erwin 1996; MacDonald 1996/2002). Tästä huolimatta virheellisistä käsityksistä ei freudilaisten parissa luovuta. Freudin räikeimmät virheet ja hurjimmat spekulatiot kyllä tunnustetaan, mutta heti sen jälkeen hänen häikäisevää nerokkuuttaan ylistetään. Alkuperäisten teorioiden kanssa näperrellään ja niitä tulkitaan jatkuvasti uudelleen, mutta niitä ei hylätä.

Filosofi **Frank Cioffi** on kartoittanut freudilaisen psykoanalyysin pseudotieteellisyyttä ansiokkaasti, joskin tapansa mukaan erittäin kärkevästi ja poleemisesti (1998). Cioffi on osoittanut mm. sen, että Freudin olisi pitänyt etukäteen määritellä ne olosuhteet ja kriteerit, joiden perusteella hänen "hypoteesinsa" voidaan osoittaa vääräksi. Myös vaihtoehtoisia selityksiä olisi pitänyt harkita. Mitään tällaista tieteen standardimenettelyyn kuulu-

vaa ei psykoanalyysistä tavata. Sen sijaan Freud tuotti mitä mielikuvitukSELLISIMPIA spekulatioita liukuhihnalla. Toisinaan hän kyllä kirjoittaa ikään kuin hän ottaisi teorioidensa kanssa ristiriidassa olevat tapaukset huomioon, mutta heti kohta hän osoittaa, että tällainen tapaus itse asiassa tukee psykoanalyysia (Cioffi 1998; ks. myös Esterson 1993).

Esimerkiksi lapsia voidaan toki havainnoida sekä aikuisia analysoida ja oletuksille tältä pohjalta löytää tukea, mutta vastaavasti kaikki mikä ei spekulatioihin sovi, voidaan kätevästi sivuuttaa *ad hoc* -selitysten avulla. Toisin sanoen lasketaan osumat ja unohdetaan tai selitetään pois hudit. Osumatkin on etukäteen säädetty. Lisäksi psykoanalyttikot esittävät epämääräisiä kuvauksia, jotka naamioidaan selityksiksi (Macmillan 1997).

Psykoanalyysi perustuu Freudin keksimiin sääntöihin ja käsitteisiin, joista analyysi aina lähtee. Ei ole kovin uskaliaista väittää, että analyytikko päätyy tulokseen väistämättä oikeisiin tuloksiin, koska hän tietää mitä etsiä. Freudin ja freudilaisen nykyanalyysin mukaan varhaislapsuuden (usein seksuaalisten) toiveiden torjunta on keskeinen selitys mielenhäiriöi-

den, unien ja ns. freudilaisten lipsahdusten taustalla. Kun tästä oletuksesta lähdetään, siihen tietenkin varmuudella päädytään: psykoanalyttinen teoria todistaa itse itsensä ja liikkuu pahasti kehässä (Esterson 1993; Gellner 1996).

Analyytikko ohjaa ja suggeroi potilasta, tiedostaen tai tiedostamattaan, kunnes potilas vapaiden mielijohtumien avulla "muistaa" oireet aiheuttaneen mutta torjutun tapahtuman, ja näin molemmat ovat enemmän tai vähemmän vakuuttuneita siitä, että ongelman syy on löytynyt. Tämän jälkeen potilas teorian mukaan paranee – tai ainakin hänen "kehitykselliset potentiaalinsa aktivoituvat" (Tähkä 2001, s. 213). Analyytikko ja potilas eivät välitä siitä, että kyseessä on skeptikoille tuttu *post hoc*

ergo propter hoc –virhepäätelmä (Grünbaum 1984).

Analyysi sujuu tietenkin vielä jouhevammin, jos analysoitava on romaanihenkilö, taideteoksen aihe tai elämäkerran päähenkilö, vaikka toisaalta analytytikot korostavat, kuinka tärkeä on transferenssisuhde potilaan ja analytytikon välillä (Tähkä 1979); näin ollen, mikäli asia analytytikosta riippuu, potilaan tulee jatkaa terapiaa vuosikausia, vähintään neljä kertaa viikossa, mikäli hän ei siis satu olemaan fiktiivinen hahmo, patsas, maalaus, piirros tai elämäkerran aihe.

Freud tiedosti eräät psykoanalyysiin sisältyvät vaikeudet itsekkin, mutta hänen ratkaisuyrityksensä olivat kelvottomia (Grünbaum 1984 & 1993; Eysenck 1991; Esterson 1993; Cioffi 1998). Asiaa tutkinut tieteenfilosofi Adolf Grünbaum kutsuukin Freudin keskeisiä oppeja tietoteoreettiseksi fiaskoksi (1984 & 1993). Professori Grünbaumin kritiikkiin on yritetty vastata – huonolla menestyksellä (Grünbaum 1993; Erwin 1996). Grünbaumin argumentit pätevät toki myös Freudin seuraajiin (Eagle 1984; Erwin 1996). Myöskään kontrolloitujen kokeiden avulla saatua riippumatonta näyttöä siitä, että nimenomaan psykoanalyysin vaikutuksesta paranemista tapahtuu, pitkällä tai lyhyellä tähtäyksellä, ei ole (Rachman & Wilson 1980; Eysenck 1991; Erwin 1996; Macmillan 1997). Todetakoon vielä se, että erilaiset hermeneuttiset yritykset pelastaa Freudin oppi ovat tietoteoreettisesti täysin toivottomia (Eagle 1984; Grünbaum 1984 & 1993; Erwin 1996).

Koska taustalla olevat käsitykset ovat mitä ovat, psykoanalyysin voidaan sanoa olevan uskomushoitoa, jolloin sen mahdollinen hyöty perustuu mitä ilmeisimmin plasebovaikutukseen. Pelkkä kuuntelevan, ”hoitavan” ja ymmärtävän ihmisen läsnäolo tuo lohtua ja auttaa potilasta. Psykoanalyttisilla teorioilla ei parantumisessa ole välttämättä mitään osuutta (Rachman & Wilson 1980; Grünbaum 1993; Erwin 1996). Psykoanalytyikoille on myös eduksi, mikäli analyysi jatkuu mahdollisimman pitkään. Pankkitili kasvaa samalla kun saa ohjailta potilasta henkisen kasvun kiemurtelevilla, loppumattomilla poluilla. Raha, puoskarointi ja valta ovat aina viihtyneet toistensa seurassa.

Siitä mistä ei voida vaieta, pitää puhua

Skeptikko **Martin Gardner** (1957) on kirjoittanut, että ”jos joku ilmoittaa, että kuu on tehty vihreästä juustosta, ei voida olettaa, että astronomin olisi jätettävä kaukoputkensa ja kirjoitettava perusteellinen selvitys, jossa väite osoitetaan perättömäksi.” Tilanne on analoginen psykoanalyysin kanssa. Nykyaikaisen luonnontieteen näkökulmasta Freudin sekä nykyaikanalytytikoiden kirjoitusten ja virheiden analysointi ei ole vaivan arvoista. Psykoanalyysilla ei koskaan ole ollut mitään virkaa empiiristen tieteiden joukossa.

Kritiikki on kuitenkin perusteltua skeptisistä, aatehistoriallista ja uskontotieteellisistä syistä. Keskeinen kysymys on: Miten normaalijärjellä varustettu ihminen voi uskoa psykoanalyysin väitteisiin? Esim. lääketieteen Nobel-palkinnon aikoinaan saanut Sir **Peter Medawar** on eräässä kirja-arviossaan osuvasti todennut, että ”doktrinääri psykoanalyttinen teoria on 1900-luvun suurin älyllinen huijaus” (1975) [1]. Miten tällainen huijaus saattoi onnistua? Kuinka voi olla mahdollista, että tieteellisen koulutuksen saaneet ihmiset hurauttavat Freudin spekulatiivisiin oppeihin?

Freudista annettu kuva on aina viime vuosikymmeniin asti ollut pitkälti hänen virallisten hagiografiensa varassa. **Ernest Jonesista** (1953-1957) lähtien asiaan vihkiytyneet uskolliset ovat saaneet etuoikeuden kuvata Mestarin sankarillista elämää. Kuva on ollut juuri sellainen kuin uskonnon perustajasta, messiaasta, opetuslasten tekemänä sopii odottaakin: siloteltu, retusoitu ja vääristely. Totuus Freudista ja psykoanalyysista on täysin toisenlainen. Kriittinen Freud-tutkimus paljastaa kaiken, vähitellen, armotta.

Ranskalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin emeritusprofessorin **Robert Wilcocksin** (Albertan yliopisto, Kanada) teos *Mousetraps and the Moon: The Strange Ride of Sigmund Freud and the Early Years of Psychoanalysis* (Lexington Books 2000) käsittelee pääasiassa Freudin ja Wilhelm Fliessin kirjeenvaihtoa vuosina 1887-1904 (Freud 1985), ja niitä psykoanalyysin kannalta erittäin ikäviä tosiasioita, joita siitä käy ilmi. Ei ihme, että

Freud in kirje ystävälleen Wilhelm Fliessille. Fliessin esittämät erilaiset spekulatiot olivat usein pelkkää maagista biorytmiikkaa ja numerologiaa. Kirjeenvaihto sisältää huvittavia esimerkkejä Freudin kyhäelmistä jotka ”todistavat” Fliessin teorian.

sitten tehneet siitä laajalle kuluttajakunnalle tarkoitetut sovelluksensa: totuutta ei voida patentoida eikä jättää yhden liikkeen monopolin varaan. Sen sijaan juuri tietyyntyyppiset uskomuksiin perustuvat hoidot ovat omiaan aiheuttamaan kuumeista intoa, kulttikäyttäytymistä ja eliittiajattelua (Gellner 1996, s. 205).

Lisäksi voidaan todeta, että myös humanistiset tieteet ovat pahimmillaan, muodikkaimmillaan, edellä mainittujen ilmiöiden riivaamia. Tästä syystä varsinkin mannermainen postmodernismi relativistisine totusteorioineen rakastaa edelleen Freudia ja psykoanalyysia. *Credo quia absurdum*. Tässä meillä on loputonta hermeneuttista eksegetiikkaa edellyttävä humanistinen ”tiede”. Tässä meillä on saippuaoppera, menestystarina, ikiliikkuja ja kultti *par excellence*.

Veljekset kuin ilvekset

Wilcocksin kirjasta paljastuu, että Freudin ystävä **Wilhelm Fliess** oli melkoinen originelli. Fliessin äärimmäisen omituinen nenärefleksikompleksiteoria meni Freudiin täydestä, samoin kuin päähänpisto, jonka mukaan naisen nenällä on salaperäinen yhteys naisen sukupuolielimiin. Freud otti todesta myös Fliessin spekulatiot miehisestä 23 päivän jaksosta ja naisellisesta 28 päivän jaksosta, asiaankuuluvine ennusteineen syntymä- ja kuolinpäivistä. Fliessin teoria on puhdasta maagista biorytmiikkaa ja numerologiaa. Kirjeenvaihto sisältää huvittavia esimerkkejä Freudin kyhäelmistä, jotka ”todistavat” Fliessin teorian. Näitä laskelmiaan Freud lähetti innoissaan Fliessille. On syytä ottaa huomioon se, että ystävänsä spekulatiot niellessään Freud oli jo 40-vuotias, tieteellisen koulutuksen saanut neuropatologi. Tämä kertoo jotakin psykoanalyysin keksijästä ja taustasta. Ja juuri tämä oli psykoanalyysin syntyaikaa.

Samoihin aikoihin Freud oli syvästi riippuvainen kokaiinista, kuten myös Fliess. Molemmat luulivat kokaiinia ihmelääkkeeksi ja

suosittelivat sitä muillekin, lähes vaivaan kuin vaivaan. Fliess mm. mainosti sitä synnyttäville naisille kivunlievitykseen. Freudin tuon ajan kokaiininhuuruinen elämä selittänee osaltaan niitä mielikuvituksellisia ideoita, joiden varaan psykoanalyttinen oppi rakentui. The Beatles –yhtyeen vuoden 1967 psykedeliahelmi *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* ei sekään syntynyt pelkällä teellä, tupakalla ja transsendenttisella meditaatiolla.

Fliess oli monen Freudin spekulatiivisen taustavaikuttajana, esim. tarunhoitoisen oidipuskompleksin (ks. Sulloway 1979, s. 190-191). Oidipus- tai oidipaalikompleksi on lyhyesti sanoen ”lapsen kilpailu eri sukupuolta olevasta vanhemmasta samaa sukupuolta olevan vanhemman kanssa” (Schalin 1993, s. 81). Freudin alkuperäisversiossa poikavauva haluaa suorittaa sukupuoliyhdyntään äitinsä kanssa ja raivata tieltä kilpailijan eli isän. Tästä kilpakosinnasta seuraa pojalle kuitenkin myös välitön kastroitiouhka, fyysisesti ylivoimaisen isän taholta (”minulla on isompi kuin sinulla” [2]). Poika voi myös huomata että äiti tai sisko on jo kastroidu, mikä lisää hänen pelkoaan. Tämän uhan ymmärrettyään poika alkaa ihailia isäänsä ja oidipaalivaihe päättyy (Erwin 1996, s. 5).

Wilcocksin oidipuskompleksin syntyä käsittelevä luku on kirjan parasta antia. Miten tuollainen sepitelmä, joka syntyy Fliessin poikavauvallaan havaitsemien spontaanien erektioiden (eräessä tapauksessa vauva oli alastoman äidin kanssa samassa huoneessa ja sai spontaanin erektion, mistä Fliess päätteli, että vauva kiihottui seksuaalisesti) ja Freudin ylipääsemättömiin ongelmiin ajautuneen viettelyteorian pohjalta (ks. Sulloway 1979; Freud 1985; Esterson 1993; Scharnberg 1993a; Cioffi 1998), on voinut jäädä elämään? Miten voi olla mahdollista eräät nykyajan johtavat psykoanalyttikot (mm. Schalin 1993 ja Tähkä 2001) ja jokunen humanisti siihen edelleen uskoo? **Lars-Johan Schalin** jopa kirjoittaa, että ”Freudin nerokas keksintö oidipaalisen konfliktin merkityksestä ihmisen psyyken ymmärtämiseksi on psyko-

Emma Eckstein -niminen potilas sai karmivalla tavalla tuta, mitä on kokaiinia nuuskaavien puoskarien käsiin päätyminen. Hän kärsi alavatsakivuista, epäsäännöllisistä kuukautisista, hysteriasta ja masennuksesta. Freud epäili, että syy vaivoihin oli masturboinnissa.

analyttisen ajattelun kulmakivi” (1993).

Tämä huolimatta siitä, että todisteet oidipuskompleksin synnystä ovat kaikkien luettavissa Freudin ja Fliessin sensuroimattomassa kirjeenvaihdossa; tämä huolimatta siitä, että oidipuskompleksille ei ole löytynyt minkäänlaista empiiristä tukea (Eysenck & Wilson 1973; Eysenck 1991; Erwin 1996). Tässä pähkinässä on tulevilla uskontotieteilijöillä pureskeltavaa [3]. Oidipuskompleksin hämärän syntyhistorian ohella Wilcocks paljastaa toki paljon muutakin.

Kuinka tullaan psykoanalyttikoksi?

Emma Eckstein –niminen potilas sai karmivalla tavalla tuta, mitä on kokaiinia nuuskaavien puoskarien käsiin päätyminen. Wilcocksin esitys saa paikoitellen jopa raivokkaan sävyn, kun hän kuvaa mitä kaikkea Freud ja Fliess saivat Emma Ecksteinia ”hoitaessaan” aikaan. Ymmärrän Wilcocksin närkästyksen täysin.

Eckstein kärsi alavatsakivuista ja -krampeista sekä kivuliaista, epäsäännöllisistä kuukautisista. Näiden ohella hänellä esiintyi masennusta ja hysteerisiä oireita. Freud epäili että syy vaivoihin oli masturboinnissa: alavatsakivut = masturbointi. Jotta Eckstein lopettaisi mastur-

boinnin, kaksikon pitäisi poistaa hänen vasen keskimäinen nenäkuorikkonsa. Tämä johtopäätös syntyi tietenkin Fliessin teorian perusteella: naisen nenällä on yhteys naisen sukupuolielimiin.

Fliess suoritti Ecksteinille leikkauksen. Eckstein alkoi nyt kärsiä myös ankarista nenäkivuista sekä haisevista, verisistä nenäeritteistä. Freudin tulkitse oireiden pahe-nemisen psykologisista syistä johtuvaksi. Apuun täytyi lopulta kutsua spesialisti **Ignaz Rosanes**, joka poisti aukosta verihyytymiä ja löysi Ecksteinin sieraimesta puolisen metriä mädäntynyttä sideharsoa. Samalla potilaan nenästä syöksyi verivirta ja hän muuttui viti-valkoiseksi. Eckstein menetti tajuntansa.

Fliess oli leikkausta suorittaessaan unoh-tanut sideharson Ecksteinin nenään. Potilas säilyi psykoanalyttisesta täsmähoidosta huolimatta kuin ihmeen kaupalla hengissä. Freud selitteli asiaa jälkeensä ja yritti puolustella Fliessin. Oma syyllisyytensä hän ei näytä täysin tajunneen – tai ehkä kyseessä oli aitofreudilainen torjunta.

Lopulta Eckstein saatiin hoitolassa oi-keiden lääkäreiden avulla kuntoon, mutta Freud kävi koko hoidon ajan analysoimassa eli indoktrinoimassa potilasta. Freud vakuutti Ecksteinin siitä, että hänen nenäverenvuotonsa olivat symbolinen keino hankkia kiintymystä ja myötätuntoa, joita vaille Eckstein lapsena oli jäänyt.

Freudin analyysi onnistui täydellisesti: Emma Ecksteinista tuli ensimmäinen naispsykoanalyttikko ja hän kirjoitti nuorille ty-öille pari kasvattavaa pamflettia masturbaa-tion vaaroista.

Katsojan silmässä

Mousetraps and the Moon on vetävästi kirjoitettu ja jaettu juuri sopivan mittaisiin lukuihin (n. 30 sivua per luku). Lukuisat alaviitteet lukujen lopussa tosin hieman lisäävät pituutta. Dramaturginen kaari säilyy läpi teoksen ja psykoanalyysiarvostelun välillä Wilcocks kritisoi myös kollegojaan eli muita Freudin ”lyttäjiä” [4]. Nämä herkulliset välipalat kuvaavat hyvin sitä kirjoa, mikä psykoanalyysikriitikoiden joukossa vallitsee: on leppoisia, ääriskeptisiä, kuumeisia, huolimattomia,

analyttisiä, kilttejä ja tuhmia lyttäjiä. Wilcocks itse lukeutuu eittämättä skeptisimpien ja tuhmimpien joukkoon.

Wilcocksin akateemiset, kyyniset ja koomiset sivukommentit ovat erityisen antoisia. Laaja oppineisuus antaa tekstille syvyyttä, joskin eräät kärjistyksiset jäävät pelkiksi pintaraapaisuiksi. Nykyajan freudilaisten, mm. Lisa Appignanesin ja John Forresterin, hagiografista silmäkääntötemppeilua Wilcocks olisi voinut käsitellä perusteellisemminkin. Nyt myrkylliset heitot näiden Freud-uskovais-ten akatemiasta karkottamisesta aiheuttavat lukijassa vain epämukavaa uteliaisuutta. Appignanesin ja Forresterin tosiasioiden vääristelyt ovat Wilcocksin antamien esimerkkien perusteella sen verran vakavia, että niistä olisi mieluusti lukenut enemmänkin.

Kirjailija **Rudyard Kiplingiä** käsittelevässä osiossa laajemman kritiikin saavat osakseen mm. **Martin Seymour-Smithin** freudilaiset Kipling-tulkinnat, jotka Wilcocksin mukaan ovat sen verran irstaita ja vulgaareja, että itse Mestarikin olisi kovana Kipling-fanina voinut kurtistella kulmiaan. Lopuksi Wilcocks esittää, että psykoanalyttisesti asennoituneiden elämäkertakirjailijoiden taipumus löytää kaiken takaa himoa, masturbaatiota ja homoseksuaalisuutta kertoo enemmän psykoanalyysista ja psykoanalyttikoista kuin kohteistaan.

Suo siellä, vetelä täällä

Satusetä **Topeliuksen, Grimmin veljesten ja Hans Christian Andersenin** sadut on jo aikaa sitten suomennettu ja vihdoinkin, kiitos kustannusyhtiö Teoksen, merkittävä länsimainen satukirjallisuus on nyt kokonaisuudessaan saatavilla suomeksi: Freudin legendaariset *Tapauskertomukset* (Teos 2006) on nimittäin käännetty. Tämä on kulttuurihistoriallisesti äärimmäisen merkittävä teko. Dora, Pikku Hans, Rottamies, Susimies – tuttuja nimiä kaikille poskettoman tarinaniskennän ystäville. Ja nyt Freudin uskomattomimmat sepitelmät – aiemmin luettavissa vain muilla kielillä, toisen käden lähteistä tai yksittäisinä käänöksinä – on koottu yksiin kansiin, armoittomaksi, melkein 600-sivuisiksi tiiliskiveksi. Paketti on lukuelämyksenä kiehtova

ja nautittava. Kansikin on sekavuudesta ja synkkydestään huolimatta komea kuin mikä. Ja kuvaahan se sisältää äärimmäisen hienosti: sekavaa, synkkää ja komeaa. Kustantaja oli myös todella ystävällinen, sillä jo viikkoa ennen varsinaista julkaisupäivää sain postitse sidotun, kannettoman kappaleen. Myöhemmin tuli vielä kaupasta saatavilla oleva kannellinen versio.

Tapauskertomusten ainoa puute on aakosellisen asia- ja nimihakemiston puuttuminen. Näin polveilevassa ja rönsyilevässä kaunokirjallisessa tekstissä oikean kohdan löytäminen nopeasti on äärimmäisen vaikeaa ilman perusteellista hakemistoa. **Seppo Hyrkäsen** käänös on kuitenkin luettavuudessaan erinomainen. Pikkuvirheitä ja kömpelyyttä on toki jonkin verran, mutta ne ovat nykyajan kiireisessä kustannustömmittämässä enemmän sääntö kuin poikkeus.

Kiitos-osiossa Hyrkäs mainitsee, että oli itsekin käännöstyön päätyttyä psykiatrin tarpeessa. Tietääkseni Hyrkäs suhtautuu epäilevästi Freudin näkemyksiin, joten ei ihme, että hän tällaista materiaalia kääntäessään pelkäsi joutuvansa suljetulle osastolle. Onneksi Hyrkäs sai kuitenkin asiantuntevaa apua. Onkin tavallaan ironista lukea Hyrkäsen kiittämän kustantajan edustajan, **Elia Lenneksen**, postmoderniin relativismiin kallellaan olevat filosofiset saatesanat teoksen alussa: ”Onko psykoanalyysi sitten filosofiaa vai tiedettä vai kumpaaakin – tai ei kumpakaan? Tämä tietysti riippuu siitä, mitä näillä sanoilla tarkoitetaan” (s. 8).

Lenneksen mukaan tieteellis-filosofisilla mullistuksilla ja sillä, miten ne kauaskantoisesti heijastuvat ihmisten arkielämään, on loppujen lopuksi enemmän merkitystä kuin sillä, kuinka hyvin ns. freudilaiset lipsahdukset ja puolisoiden lapsuuden traumausten vattominen kotona ”käyvät teknisesti yksiin psykoanalyysin teorian kanssa” (s. 7). Tämä on linjassa ajan hermeneuttisen hengen kanssa: jokaisella on oma totuus. Tärkeintä on kaunis aate.

Freud-eksegeetikalle ei siis näy loppua. Tämän Lenneskin implisiittisesti toteaa, kun hän tuliterän käänöksen saatesanoissa suosittaa akateemisille piireille alkukieli-

siin teksteihin perehtymistä. Syy tähän on se, että Freudin avainkäsitteitä on vaikea kääntää, eikä niitä Suomessa vielä(kään) ole lyöty lukkoon. Tämä kertoo kuitenkin lähinnä siitä, ettei niistä koskaan päästäkään yksimielisyyteen. Skeptisestä näkökulmasta psykoanalyysin ongelmia ei siis suinkaan vähennä se, että mitä laajemmalle lukijakunnalle ”teorioita” tarjotaan, sitä tärkeämpää on Mestarin alkuperäisten hieroglyfien suurenuslasilla tiirailu. Päinvastoin: niitähän on psykoanalyysipiireissä nuuskittu iät ja ajat, ilman minkäänasteista selvyuden saavuttamista. Tämä ei yllätä, tietäen kyseisten olutusten perustavanlaatuisen virheellisyyden (ks. Grünbaum 1984 & 1993; Erwin 1996; Macmillan 1997).

Eli *Tapauskertomukset* on erinomainen teos loputtomaan tulkintaan – sekä filosofian laitoksella että työpaikan kahvipöydässä. Humanisteille leipää, kansalle sirkushuveja. Äärimmäisen huvittavaa on toistuvasti huomata, millainen kaaos freudilaisen lukeneiston keskuudessa vallitsee: yhtäällä Mestaria vähätellään, toisaalla hänen alkuteksteihinsä suhtaudutaan pyhällä hartaudella. Jotkut onnistuvat jopa tekemään molempia samaan aikaan.

Kansien välistä löytyy salaperäisiä ylä- ja alapään vaivoja, mystistä symboliikkaa, numerologiaa, unia, fantasiaa, makuuhuoneita, himoa, yhdyntöjä *a tergo* eli *more ferarum* (takaapäin, eläinten tapaan), yli-inhimillistä seksuaalista suorituskykyä, yliluonnollisia kykyjä omaavia pikkuvauvoja, peräruiskeita, verta, kannibalismia, masturbaatiota, in-sestiä, kastroatiota, genitaaleja, sadismia, ulosteita, anaalierotiikkaa, valkoisia susia ja pelottavia perhosia, toukkia, rottia sekä hevosia. Lisäksi kirjaa voisi mainostaa Hollywood-tyyliin: Perustuu väljästi tositahtumiin. Näin ollen *Tapauskertomukset* sisältää yllin kyllin kaikkea mitä hyvän fantasiakirjallisuuden ystävä kaipaa.

Mutta kuten Robert Wilcocks teoksessaan osoittaa, tärkein kaikista on Freudin Rudyard Kiplingin kertomuksista omaksuma ”minä”, kaikkietävä kertoja Sigmund Freud, joka ohjaa tarinaa [5]. Freud maalaa tapauskertomuksissaan itsestään kuvan mielen arkeologina, piilotajunnan Sherlock Holmesina,

sankarillisena ja hetyttömänä totuudenta-voittelijana, suurena mutta vaatimattomana tiedemiehenä. Totuus on kuitenkin taas keran täysin päinvastainen.

Susimies anaalierotiikan lähteillä

Susimiehen eli **Sergei Pankejevin** tapaus käy esimerkistä. Freudilta meni oman väitteensä mukaan neljä vuotta Susimiehen unen tulkinnan kehittämiseen (Scharnberg 1996 II, s. 33). Tulkinta on seuraavanlainen:

18 kuukauden ikäinen pikku Sergei kärsi malarista ja eräänä yönä hän heräsi. Hän näki vanhempansa yhdynnässä a tergo. Sergei katseli tarkkaan miten hänen isänsä vei loppuun kolme aktia puolessa tunnissa. Tähän saakka Sergei oli uskonut ettei miesten ja naisten välillä ole anatomista eroa ja että normaalisti coitus suoritetaan peräaukkoon. Mutta nyt hänelle paljastui kauhea totuus ensimmäistä kertaa. Sergei halusi että hänen isänsä käyttäisi häntä itseään naisena. Hän tajusi, että ennen kuin tämä olisi mahdollista, hänet pitäisi kastroida. Näin ollen toive saada orgasmia täytti hänet samaan aikaan voimakkaalla kastroationpelolla. Sergein piti siis torjua halu. Tästä johtuu hänen neuroosinsa, joka on riivannut Sergeita koko elämän.

Freudin satu on jännittävä, levottomuutta herättävä. Siihen liittyy myös kosolti verevää, uskonnollisesti ladattua anaalierotiikkaa (s. 491-492):

’Jumala – sonta’ oli oletettavasti lyhennys tarjouksesta, jonka saattaa kuulla arkielämässä lyhentämättömässä muodossa. ’Paskantaa Jumalan päälle’ (*auf Gott scheissen*) ja ’paskantaa jotakin Jumalalle’ (*Gott etwas scheissen*) voivat merkitä myös lapsen lahjoittamista Hänelle tai lapsen saamista Häneltä lahjaksi. Lahjan vanha vähätelvä merkitys ja siitä myöhemmin kehitetty lapsimerkitys yhdistyvät näissä potilaan pakkoilmauksissa. Viimeksi mainittu ilmaisee feminiinistä hellyyttä, valmiutta luopua miehisydestään, jos tulee vastineeksi rakastetuksi naisen tavoin...

”Ulostepylvään kiihottaessa suolen erogeneista limakalvoa sillä on suolen kannalta aktiivisen elimen rooli, se käyttäytyy kuin penis vaginan limakalvolla ja siitä tulee samalla peniksen edelläkä-

vijä kloaakkivaiheessa. Ulosteiden luovuttaminen (rakkaudesta) toisen henkilön hyväksi muuttuu vuorostaan kastroation esikuvaksi, sillä kyseessä on ensimmäinen kerta, kun oman ruumiin osasta... luovutaan rakastetun toisen suosion voittamiseksi. Muutoin narsistiseen rakkauteen omaa penistä kohtaan liittyy siis hitunen anaalierotiikkaa. Uloste, lapsi ja penis muodostavat siis kokonaisuuden, tiedostamattoman käsitteen – *sit venia verbo* (’jos sana sallitaan’) – jostakin pienestä, joka voidaan irrottaa ruumiista.”

Lopulta Freud siis päätyy siihen, että pikku Sergei haluaa isänsä kanssa lapsen, ja olla itse tämä lapsi, siten että isä synnyttää Sergein (s. 507-508). Tai oikeastaan Sergei haluaa itse synnyttää itsensä. Samalla Sergei myös samastuu omaan penikseensä, ulosteeseensa sekä äitiinsä, ja kenellekään ei liene yllätys, että hän paljastuu analyysissä homoseksuaaliksi. Sergei haluaa palata takaisin äitinsä sukupuolielimeen ja tulla siellä isänsä peniksen intiimisti koskettelemaksi. Hän haluaa myös ottaa isänsä paikan ja edustaa itseään käyttämällä penistään eli itseään. ”Tällöin fantasiat paljastuvat toistensa vastinkappaleiksi ja ilmentävät toivetta sukupuoliyhteydestä äidin tai isän kanssa riippuen siitä, onko kyseinen yksilö omaksunut maskuliinisen vai feminiinisen asenteen” (s. 508). Ja kuten Max Scharnberg edellä toteaa, kaiken tämän kuoruttaa Sergein isän taholta tuntema suunnaton kastroation pelko.

Freudin kannalta on kovin ikävää, että Pankejevin oma kertomus eroaa näistä perversseistä kakkatarinoista ja seksifantasioista (Obholzer 1982; Esterson 1993). Tulkinnaassa vahvassa roolissa olleet Pankejevin suolisto-oireet nimittäin jatkuivat analyysin päätyttyä, vaikka Freud toisin väitti. Todistusaineisto tukee Pankejevin versiota tapahtumista (Esterson 1993; Sulloway 1998).

Hauskana yksityiskohtana mainittakoon, että Freudin mukaan pikku Sergein unen valkoiset sudet symboloivat hänen vanhempiensa valkoisia alusvaatteita ja vuodevaatteita. Mutta kuten todettua, koko tulkinta on Freudin sepittämää satua. **Patrick Mahony** (1984) luettelee viisi todistetta, miksi kysei-

nen tapahtuma ei ole ollut mahdollinen (lainattu Scharnbergin em. teoksessa, s. 33; olen paikoitellen huomattavasti muokannut alkuperäisiä argumentteja):

1. Tapahtuma on ajoitettu Sergein malarian avulla. Freud kirjoittaa Sergein olleen tapahtumahetkellä 18 kk ikäinen ja unen nähdessään 4 vuoden ikäinen (jolloin muisto ”elppyy” lapsen mielessä unen muodossa: ”olin unen nähdessäni kolme, neljä tai korkeintaan viisi vuotta vanha”). Ihmislapsella ei kuitenkaan esiinny näin pikkutarkkoja muistoja alle kahden vuoden iältä. Pikkuvauvan aivot eivät ole tarpeeksi kehittyneet, jotta vaikutelmat jäisivät selkeinä pitkäaikaiseen, autobiografiseen muistiin (Pillemer 1998) [6]. Tämän ohella voidaan perustellusti kysyä, onko unessa ilmenevä tapahtuma muisto ollenkaan.

2. Normaali mies ei voi suorittaa kolmea yhdyntää puolessa tunnissa.

3. Sen perusteella mitä malariasta tiedämme, korkeassa kuumeessa kehossa lepäävä pikkuvauva ei itkemättä kykene tarkkailemaan puolen tunnin ajan vanhempiensa parittelua.

4. Erittäin varakkaiden venäläisten aristokraattien lapsi ei koskaan nukkuisi vanhempiensa makuuhuoneessa, vaan lapsenhoitajan huoneessa (Obholzer 1982). Freud selittää poikkeuksen johtuneen malariasta, mutta luulisi että sairas lapsi tarvitsee tavallista enemmän huolenpitoa ja tarkkailua, varsinkin kun tapauskertomuksessa vanhemmat ovat tulleet ulkoa päivänokosille: ”Olettamukseemme sopisi erittäin hyvin, että kyse oli kuumasta kesäpäivästä, ja vanhemmat olivat vetäytyneet puolipukeisina sisälle ottamaan pienet iltapäivätorkut” (*Tapauskertomukset*, s. 448). Freud ei näe mitään ristiriitaa siinä, että vanhemmat olivat jättäneet vakavasti sairaan lapsensa yksin makuuhuoneeseen ja menneet itse ulos, vaikka hänen mukaansa lapsen makuuhuoneeseen siirtämisen tarkoitus oli nimenomaan se, että vanhemmat voisivat paremmin hoivata häntä.

5. Takaapäin suoritettu yhdyntä on kaikista huonoin tapa nähdä naisen sukupuolielin ja kaikista paras jos haluaa sekoittaa vaginan ja peräaukon toisiinsa. Mikäli Sergei ei aktien aikana maannut vanhempiensa jalkojen välissä, ”susivauvan nä-

kökulma ylittää kirkkaasti kenen tahansa porno-elokuvatuottajan nerokkaimmankin kuvakulma-kehitemän”. (Toisaalta Freud sanoo, että kaikki voi olla Sergein fantasiaa, jolloin tämä vasta myöhemmin liitti vanhempiensa yhdessäoloon havainnon näiden coituksesta *a tergo*.)

Sergei Pankejev kertoi myöhemmin 1970-luvulla **Karin Obholzerille**, että hänen mielestään Freudin tulkinta oli äärimmäisen kaukaa haettu. Pankejev paljasti myös, että unen ”sudet” olivat suden näköisiä paimenkoiria (Obholzer 1982; Sulloway 1998; Esterson 1993). Tämä tosiasia käy ilmi myös tapauskertomuksesta, eikä ihme: Freud teki Susimiehen tarinasta jälkikäteen vaihtoehtoisia tulkintoja sekä Grusha-epiisodiin sopivia lisäyksiä ja muutoksia (s. 465-468 & 502-504; ks. myös Esterson 1993). Valitettavasti Grusha-osiota en tässä tilanpuutteen vuoksi voi käsitellä, joten tyydyn suositteluun **Allen Estersonin** erinomaista teosta. Esterson esittää lukuisia esimerkkejä Freudin tavasta sorvailla tulkintojaan ja upottaa analysoitavien päähän omia mielikuvituksellisia selityksiään.

Susimies ei myöskään parantunut analyysissä, vaikka Freud näin väitti. Tästä on todisteena se, että psykoanalyttikko **Ruth Mack Brunswick** joutui myöhemmin jatkaamaan Pankejevin analyysia (Gardiner 1991). Pankejevin omien sanojen mukaan Freudin psykoanalyysi itse asiassa vahingoitti häntä (Obholzer 1982). Ja vaikka myös Brunswick väitti Pankejevin parantuneen hoitonsa jälkeen, kärsi tämä yhä neuroottisista oireistaan kun Obholzer häntä haastatteli. Pankejevin muistotkaan eivät täsmänneet Freudin tapauskertomuksen kanssa: em. Grusha-osio on selkeä todiste Freudin taipumuksesta keksiä tulkintaansa sopivia ”faktoja” (Esterson 1993).

Lisäksi paljonpuhuva tosiseikka on se, että **Kurt Eissler** ja muut psykoanalyttisen liikkeen jäsenet auttoivat Sigmund Freud -arkiston avulla Pankejevia taloudellisesti erään naistuttavan imiessä häntä kuiviin. Apua tuli kuitenkin vain sillä ehdolla, että Pankejev pysyisi Wienissä. Hän olisi halunnut lähteä naista pakoon Yhdysvaltoihin, mutta psykoanalyttinen liike ymmärsi tähän sisältyvät

julkisuusriskit ja halusi pitää Pankejevin lähettyvillä, tuntemattomana. He myös yrittivät estää Pankejevia antamasta haastattelua Obholzerille (Obholzer 1982; Sulloway 1998).

Nenärefleksikompleksianalyysin jalo taito

Freudin *Tapauskertomukset* sisältää lukuisia muitakin satuja, jotka Freud on syöttänyt lukijoiden ohella myös potilailleen. Esimerkiksi Doran tapaus on oiva osoitus siitä, että tulkinnassa tärkeitä eivät suinkaan ole analysoitavan vaan analyttikon vapaat mielijohtumat. Freud itse muodostaa mielivaltaisia symbolisia yhteyksiä Doran unista ja oireista – yhteyksiä jotka ”todistavat” hänen teoriansa (ks. Macmillan 1997).

Potilaiden elämä ei ole lyhyellä eikä pitkällä tähtäyksellä helpottunut psykoanalyttisen terapian vaikutuksesta. Luultavaa on, että tilanne on monissa tapauksissa pikemminkin pahentunut. Tästä on jopa todisteita (Eysenck 1991; Dolnick 1998). Emma Eckstein on Robert Wilcocksin mukaan mitä ilmeisimmin keskivertotapaus, joskaan nenäkuorikon poistoja eivät Freud ja Fliess enempää tehtaalleet.

Dorakin lopetti analyysinsä kesken, minkä Freud tietenkin omahyväisellä sankarimantiikalla höystettynä tulkitsi osoitukseksi tulkintojensa oikeellisuudesta (s. 107):

”Tiesin, ettei Dora tulisi takaisin. Kyse oli selvästä kostotoimesta, kun hän päätti hoidon niin odottamatta ja tuhosi odotukseni hoidon onnellisesta päättymisestä juuri silloin, kun ne olivat korkeimmillaan. Myös hänen pyrkimyksensä itsensä vahingoittamiseen hyötyi tällaisesta menettelystä. Kun joku minun tapaani herättää häijyimmät demonit, jotka asuvat riittämättömästi suitsittuina ihmistrinassa, taistellakseen niitä vastaan, hän saa varautua siihen, ettei hän säily itsekään vahingoittumattomana kamppailusta.”

Psykoanalyttisten tulkintojen oikeellisuus on kuitenkin pelkästään sen varassa, haluaako potilas tai lukija uskoa analyttikkoa vai ei. Mitään tieteellistä tai kliinistä keinoa varmistaa niiden paikkansapitävyys ei ole.

Potilas ei voi muistaa varhaislapsuudestaan juuri mitään, joten kaikki se verevä seksuaalisuus, mikä sieltä paljastuu, on erittäin suurella todennäköisyydellä Freudin – tai Freudin spekulatioon nojaavan nykyanalyttikon – vilkkaan ja usein likaisen mielikuvituksen tuotetta. Lisäksi, kun analyttikojen tulkinat eroavat toisistaan, keinoja ”oikean” ratkaisun löytämiseksi ei yksinkertaisesti ole (Erwin 1996).

Freudin *Tapauskertomukset* sisältää kaikki ainekset niistä taikauskaisista ja pseudotieteellisistä spekulatioista, jotka hän omaksui Fliessiltä tai keksi itse, ja jotka hän risti psykoanalyysiksi. Robert Wilcocks jopa puoliksi leikillään esittää, että psykoanalyysia tulisi oikeastaan kutsua nenärefleksikompleksianalyysiksi – siksi paljon vaikutteita Freud ystävältään sai. Max Scharnberg on myös hausalla tavalla osoittanut, että kenties Freud sai idean anaalisesta luonteesta suoraan astrologiasta, neitsyen luonteenpiirteistä (Scharnberg 1993b).

Freudin taipumusta plagiointiin kuvastaa parhaiten se, että juuri jatkuvan ideoiden varastamisen takia Fliess laittoi Freudin kanssa välit poikki. Freudin tuotannossa Fliessin sekavat oletukset jäivät kuitenkin elämään, joten plagioinnista oli Fliessin maineelle hyötyä. Tai sitten ei – maine ei nimittäin ole kovin hyvä. Muutaman vuoden tai vuosikymmenen kuluttua, kunhan sana leviää asialle vihkiytyneiden lyttääjien piiriä laajemmalle, Freud toivon mukaan tulee olemaan yhtä huonossa maineessa. Toki Freud varasti ideoita monelta muultakin kuin Fliessiltä. Lopuksi onkin syytä esitellä **Hans J. Eysenckin** (1991) nyrkkisääntö: *Se mikä Freudilla on uutta, ei pidä paikkaansa, ja se mikä pitää paikkansa, ei ole uutta.*

Ehkä – toivon mukaan – Robert Wilcockilta tulee vielä lisää kirjoja, joissa hän dekonstruoi myös nykyajan freudilaisten sepitelmät. Skeptistä laatukirjallisuutta tarvitaan, jotta totuus Freudista ja psykoanalyysista leviäisi mahdollisimman laajalle, mahdollisimman nopeasti. Jo olemassa olevia kirjoja kannattaisi myös suomentaa. Wilcocksista voisi aloittaa, koska hänen pureva tekstinsä sisältää myös nykylukijalle tärkeitä viihdearvoja – Wilcocksin tyyli on kaikkea muuta

kuin kuivaa [7]. Kärkevydestään huolimatta Robert Wilcocks on oppineiden Freud-lyttäjä-ajatuksien aatelialla.

Mousetraps and the Moon: The Strange Ride of Sigmund Freud and the Early Years of Psychoanalysis on huolellisen ja perusteellisen tutkimustyön tulos. Sitä on ilo lukea – paitsi tietenkin Freud-uskovaisten. Heidän kannattaakin tyytyä satukirjoihin, joista Freudin Tapauskertomukset ei ole huonoimmasta päästä.

Viitteet

[1] Medawar on käsitellyt psykoanalyysia kriittisesti myös monessa esseessään (1972). Medawarin ohella psykoanalyysia ovat eri näkökulmista arvostelleet mm. Frederick C. Crews (1995), Edward Dolnick (1998), Edward Erwin (1996), Allen Esterson (1993), Hans J. Eysenck (1991), Adolf Grünbaum (1984), Malcolm Macmillan (1997), Max Scharnberg (1984; 1993a & b; 1996), Richard Webster (1996) ja Robert Wilcocks. Voidaan sanoa, että näiden tutkielmien jäljiltä ei ruohokaan kasva, siksi musertavaa on kirjoittajien psykoanalyysia ja Freudia vastaan esittelemä todistusaineisto. Merkilläpantavaa on, ettei yhtäkään näistä kriitikoista mainita psykoanalyttikko Veikko Tähkän teoksessa *Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen* (2001). Sen sijaan Tähkä spekuloi horjumatta Mestarin jalanjäljissä, ikään kuin murskakritiikkiä ei olisi olemassakaan (kiitän fil. toht. Markus Längia Tähkän läpeensä pseudotieteellisen teoksen suosittelemisestä).

[2] Veikko Tähkä (2001, s. 518) muotoilee kilpakosinnan seuraavasti: "Vaikka isän suuri sukupuolielin jo on sisältynyt pojan dyadiseen isän idealisointiin, vasta keksintö isän asemasta kilpailijana äidin rakkaudesta näyttää motivoivan kumpaakin sukupuolta olevat lapset tulemaan akuutisti tietoisiksi omien fyysisten varusteittensa määrällisistä ja laadullisista eroista ja riittämättömyydestä kilpailijaisään verrattuna. Tämä pyrkii johtamaan isän suuren peniksen (tai sellaisena kuin se on suurimmillaan: falloksen) ambivalenttiin idealisointiin, joka vaikuttaa merkittävästi sen oidipaalisien triadin alkuvaiheen psykologisiin sisältöihin ja ilmiöihin, jota perinteisesti kutsutaan falliseksi vaiheeksi."

[3] Osaselitys on tietenkin se, että psykoanalyttikot ja postmodernistit uskovat mieluummin lähes kaiken mikä ei ole empiiristä luonnontiedettä. Wilcocks valittelee tätä akateemista epäkohtaa muutamassa äärimmäisen mehukkaassa alaviitteessä. Psykoanalyttikkojen kohdalla kyse on mitä ilmeisimmin auktoriteettiuskosta.

[4] 'Lyttäjä' eli 'basher' on psykoanalyttikoiden Freud-kriitikoille antama halventava termi – tyyppillinen osoitus psykoanalyttikoiden ja psykoanalyysiin uskovien taipumuksesta vastustajiansa karkeaan psykologisointiin (ks.

Crews 1995, jälkisanat *Confessions of a Freud Basher*, Gellner 1996).

[5] Doran tapauksessa Freud sai mitä ilmeisimmin kirjallisia vaikutteita myös Charles Dickensin *Nicholas Nicklebystä* (Scharnberg 1993a, s. 52-54).

[6] Pikkuvauvojen muistia on tutkittu viime aikoina paljon, ja on jonkin verran näyttöä siitä, että myös imeväisikäisillä on kyky muodostaa pitkäaikaisia muistoja. Kuitenkin tällaisten muistijälkien syntyminen edellyttää niiden taustalla olleen tapahtuman toistumista moneen kertaan (Schneider 2001). Ns. infantiiliamnesian selitys lienee juuri se, että pikkuvauvan aivot ja minuus eivät vielä ole riittävän kehittyneet; myöskään traumaattiset kokemukset eivät jää muistiin siten, että ne myöhemmin voitaisiin verbaalisesti palauttaa mieleen (Cordón ym. 2004). (Kiitän tietokirjailija Osmo Tammisaloa tässä mainittujen muistiartikkelien suosittelemisestä.)

Freud-hagiografi David Stafford-Clark (1980) tuntee ilmeisesti sen verran neurotieteitä, että on varmuuden vuoksi jälkiviisaasti sijoittanut varsinaisen tapahtuman eli kantanäyn Sergein kahdeksannelle ikävuodelle (mt., s. 129). Käytössäni on kyseisen teoksen kolmas painos, joten jos kyse olisi Erkki Purasen käännösvirheestä, se olisi melko varmasti korjattu. Freud itse, myöhemmissä lisäyksissään tapauskertomukseen, sattumoisin vieläpä kiistää koko tapahtuman, spekuloiden sen olevan "fylogeneettinen fantasia", mutta heti kohta väittää sitä taas todelliseksi (s. 502-504; ks. myös Esterson 1993).

On syytä huomioida, että ratkaisevaa asiassa ei ole se, onko 18 kk -ikäisen, malariakuumeessa vanhempiensa a tergo –yhdyntään tuskaisena heränneen pikkulapsen muisto mahdollinen, vaan se, onko analyysissa rekonstruoitu versio todennäköinen tai edes uskottava. Lisäksi, vaikka muisto olisi aito, analyysissa muodostettu rekonstruktio ei tietenkään kelpaa todisteeksi siitä, että kantanäky on potilaan oireiden syy. Muiston aitouttakaan on mahdotonta psykoanalyttisen metodin eli vapaiden mielijohteiden avulla vahvistaa (Grünbaum 1984 & 1993).

[7] Wilcocksin aiempi Freud-kirja on nimeltään *Maelzel's Chess Player: Sigmund Freud and the Rhetoric of Deceit* (1994).

Kirjallisuus

Cioffi, Frank (1998): *Freud and the Question of Pseudoscience*. Open Court, Chicago.
Cordón, Ingrid M.; Margaret-Ellen Pipe; Liat Sayfan; Annika Melinder & Gail S. Goodman (2004): Memory for traumatic experiences in early childhood. *Developmental Review* 24:2004, s. 101–132
Crews, Frederick (and his critics) (1995): *The Memory Wars - Freud's Legacy in Dispute*. A New York Review Book, USA.
Dolnick, Edward (1998): *Madness on the Couch: Blaming the Victim in the Heyday of Psychoanalysis*. Simon & Schuster, USA.
Eagle, Morris N. (1984): *Recent Developments in*

Psychoanalysis: A Critical Evaluation. McGraw-Hill, New York.
Erwin, Edward (1996): *A Final Accounting: Philosophical and Empirical Issues in Freudian Psychology*. The MIT Press, USA.
Esterson, Allen (1993): *Seductive Mirage: An Exploration of the Work of Sigmund Freud*. Open Court, Chicago.
Eysenck, Hans J. (1991): *Decline and Fall of the Freudian Empire*. Penguin, St Ives plc.
Freud, Sigmund (1985): *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1887-1904*. Translated and Edited by Jeffrey Moussaieff Masson. Harvard University Press, Cambridge.
Eysenck, Hans J. & Glenn D. Wilson (toim.) (1973): *The Experimental Study of Freudian Theories*. Methuen & Co. Ltd., Great Britain.
Freud, Sigmund (1985): *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1887-1904*. Translated and Edited by Jeffrey Moussaieff Masson. Harvard University Press, Cambridge.
Gardiner, Muriel (toim.) (1991): *The Wolf-Man by the Wolf-Man with The Case of the Wolf-Man, by Sigmund Freud and A Supplement by Ruth Mack Brunswick; Foreword by Anna Freud*. The Noonday Press Edition. Hill and Wang, The Noonday Press, New York.
Gardner, Martin (1957): *Fads and Foibles in the Name of Science*. Dover. New York.
Gellner, Ernest (1996): *The Psychoanalytic Movement – The Cunning of Unreason*. Northwestern University Press, USA.
Grünbaum, Adolf (1984): *The Foundations of Psychoanalysis – A Philosophical Critique*. University of California Press, USA.
Grünbaum, Adolf (1993): *Validation in the Clinical Theory of Psychoanalysis – A Study in the Philosophy of Psychoanalysis. With an Introduction by Professor Philip S. Holzman*. International Universities Press Inc., USA.
Jones, Ernest (1953-1957): *The Life and Work of Sigmund Freud*. 3 Volumes. Basic Books, New York.
Keltikangas-Järvinen, Liisa (2006): *Ympäristö vai perimä – psykologian pitkä tie tasapainoiseen ihmiskäsitykseen. Tieteessä tapahtuu 2/2006*, s. 5-9.
MacDonald, Kevin B. (1996/2002): Freud's Follies: Psychoanalysis as Religion, Cult, and Political Movement. *Skeptic* 4(3), 94-99. Reprinted in *The Skeptic Encyclopedia of Pseudoscience*; Michael Shermer (ed.), ABC-CLIO 2002, USA. <http://www.csulb.edu/~kmacd/paper-CrewsFreud.html>
Macmillan, Malcolm (1997): *Freud Evaluated: The Completed Arc. Second Edition*. The MIT Press, USA.
Mahony, Patrick (1984): *Cries of the Wolf Man*. International Universities Press, New York.
Masson, Jeffrey Moussaieff (1985): *Freud ja totuus – Taistelu viettelyteoriasta*. Suom. Matti Kannosto. Kirjayhtymä, Juva.
Medawar, Peter B. (1972): *The Hope of Progress*. Methuen Young Books, UK.
Medawar, Peter B. (1975): *Victims of Psychiatry*. Arvio I.S. Cooperin teoksesta *The Victim is Always the Same* (Harper & Row). *The NY Review of Books*, Vol. 21, Number 21 & 22, January 23, 1975.
Obholzer, Karin (1982): *The Wolf-Man Sixty Years Later – Conversations with Freud's Controversial Patient*. Translated by Michael

Shaw. Continuum, New York.
Pillemer, David B. (1998): What is remembered about early childhood events? *Clinical Psychology Review*, Vol. 18, No. 8, s. 895–913.
Plomin, Robert; John C. DeFries; Gerald E. McClearn & Peter McGuffin (2001): *Behavioral Genetics. Fourth Edition*. Worth Publishers, USA.
Rachman, Stanley J. & Godfrey T. Wilson (1980): *The Effects of Psychological Therapy. Second Enlarged Edition. International Series in Experimental Psychology. General Editor: H.J. Eysenck*. Pergamon Press, Great Britain.
Schalin, Lars-Johan (1993): *Narsissmin kohtaloita - Psykoanalyttisiä tulkintoja kateudesta, isättömyydestä ja vanhenemisesta. Kolmas painos*. Yliopistopaino, Jyväskylä.
Scharnberg, Max (1984): *The Myth of Paradigm Shift, or How to Lie with Methodology. Acta Universitatis Upsalensis*. Uppsala Studies in Education 20. Uppsala.
Scharnberg, Max (1993a): *The Non-Authentic Nature of Freud's Observations. Vol. I: The Seduction Theory*. Uppsala Studies in Education 47. Uppsala.
Scharnberg, Max (1993b): *The Non-Authentic Nature of Freud's Observations. Vol II: Felix Gattel's Early Freudian Cases, and the Astrological Origin of the Anal Theory*. Uppsala Studies in Education 48. Uppsala.
Scharnberg, Max (1996): *Textual Analysis: A Scientific Approach For Assessing Cases of Sexual Abuse. Vol. I-II*. Uppsala Studies in Education 64-65. Uppsala.
Schneider, Wolfgang (2001): *Memory development in children*. Teoksessa: N.J. Smelser & P.B. Baltes (päätoim.), W.Kintsch (sarjan toim.): *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Pergamon, New York, s. 9572-9576.
Stafford-Clark, David (1980): *Mitä Freud todella sanoi*. Suom. Erkki Puranen. Kolmas painos. WSOY, Juva.
Sulloway, Frank (1979): *Freud: Biologist of the Mind – Beyond the Psychoanalytic Legend*. Basic Books, USA.
Sulloway, Frank J. (1998): *Exemplary Botches*. In Crews, Frederick C. (ed.): *Unauthorised Freud – Doubters Confront a Legend*. Viking, USA, pp. 174-185.
Tähkä, Veikko (1979): *Potilas-lääkärisuhde. Toinen painos*. Suomen lääkäriliitto, Helsinki.
Tähkä, Veikko (2001): *Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen. Kolmas painos*. WSOY, Juva.
Webster, Richard (1996): *Why Freud Was Wrong – Sin, Science and Psychoanalysis*. Paperback Edition. Basic Books, USA.
Wilcocks, Robert (1994): *Maelzel's Chess Player: Sigmund Freud and the Rhetoric of Deceit*. Rowman & Littlefield, Lanham MD.

JUSSI K. NIEMELÄ
KIRJOITTAJA ON VAPAA
TOIMITTAJA JA TIETOKIRJAILIJA.

9/11 – salaliitto vai ei?

Syyskuun 11. tuli kuluneeksi viisi vuotta siitä, kun kaksi lentokonetta törmäsi WTC-torneihin New Yorkissa ja yksi Pentagoniin Washington DC:ssä. Neljäs terroristien kaappaama kone tipahti maahan Pennsylvaniassa. Mitä kyseisenä päivänä itse asiassa tapahtui? Hyökkäsivätkö kohteisiin Al Qaidan kouluttamat terroristit vai oliko kyseessä ”omien isku”, salaliitto, jonka varjolla USA sai tekosyyhyökätä Afganistaniin ja myöhemmin Irakiin?

Vielä viisi vuotta 9/11:n jälkeen salaliittoteoriat iskuista leviävät edelleen, erityisesti Internetissä. Yhdysvaltain hallitus suhtautuu väitteisiin vakavasti ja vastaa niihin sivuilla <http://usinfo.state.gov>, jossa tarkastellaan suosituimpia salaliittoteorioita.

Väite: WTC:n kaksoistornit tuhottiin räjäyttämällä

Tältä tornien romahdus saattoi näyttää maallikon silmin, mutta räjähdysasiantuntijat ovat eri mieltä:

- Purkuammattilaiset räjäyttivät aina pohjakerrokset ensin, mutta WTC-tornien romahdus alkoi ylempää, sieltä mihin lentokoneet osuivat.
- Maallikot väittävät, että aines, jonka nähtiin lentävän ulos ikkunoista, oli todiste räjähdyspanoksista, mutta asiantuntijat tunnistivat sen koostuvan ilmasta ja toimistojen sisällöstä joka lensi ulos ikkunoista kun lattiat romahkivat toistensa päälle.
- Purkufirmoilla oli erittäin

herkkiä seismografeja toiminnassa Manhattanin työmailla 11.9. Mikään niistä ei rekisteröinyt lainkaan räjähdysräjähtämisromahdusten aikana.

- Raivausmiehistöt eivät löytäneet mitään merkkejä väitetyistä räjähtämisistä, vaikka niitä olisi ollut, jos räjähtämyspanoksia olisi käytetty.

- Seinien, eristeiden, putkien ja sähkökaapeleiden rikkominen useiden räjähtämyspanosten asentamiseksi ennakolta tornien kantaviin rakenteisiin ei olisi jäänyt huomaamatta.

Väite: Pentagoniin ei törmännyt lentokone vaan ohjus

Väitteiden mukaan ohjuksen laukaisivat ”tahot Amerikan valtiokoneiston sisällä”.

Näin väittävät salaliittoteoreetikot jättävät huomiotta useita faktoja:

- American Airlinesin lennon 77 matkustajien ja miehistön jäsenen jäänteitä löydettiin Pentagonin törmäyspaikalta, ja ne tunnistettiin varmasti DNA:n avulla.

- Myös lennon musta laatikko löydettiin paikalta.
- Lukuisat silminnäkijät näkivät koneen iskevän Pentagoniin. Jotkut näkivät matkustajia koneen ikkunoissa. Ohjuksissa ei ole ikkunoita, eivätkä ne kuljeta matkustajia.
- Useissa valokuvissa näkyy lentokoneen jäänteitä törmäyspaikalla. Samaa todistivat myös henkiin jääneet sekä pelastushenkilöstö.

Väite: WTC-torneihin törmänneet koneet olivat kauko-ohjattuja

- Torneihin osuneiden koneiden valmistaja Boeing totesi, että mitään sen kaupallisessa käytössä olevaa suihkukonetta ei voi ohjata mistään muualta kuin koneen ohjaamosta.
- Koneissa olleet matkustajat soittivat useita puheluita. Kaikki kertoivat, että kaapparit olivat ottaneet koneet haltuunsa.

Väite: United Airlinesin lento 93 ammuttiin alas ohjuksella Pennsylvaniassa

- Ohjaamon äänet tallentanut nauhuri löydettiin ja se osoitti, että matkustajien kapina sai kaapparit ohjaamaan koneen maahan tahallisesti. Kaapparit pitivät konetta kontrollissaan törmäykseen asti.
- USA:n asevoimat sai tietää lennon 93 kaappauksesta vasta neljä minuuttia sen jälkeen kun kone oli pudonnut, kuten äskettäin julkistetut nauhat osoittavat.
- Sotilasviranomaiset eivät missään vaiheessa valtuuttaneet torjuntahävittäjien lentäjiä ampumaan konetta alas.

Väite: WTC:n rakennus 7 tuhottiin räjäyttämällä

- Tätä väitettä kiihdytti WTC:n omistajan kommentti, että sen jälkeen kun WTC 7:n arvioitiin olevan romahdusvaarassa, hän suosittelee rakennuksessa olevien palomiesten komentamista ulos käyttäen ilmaisuja ”pull it” viitaten sammutusosastoon.
- Salaliittoteoreetikot ovat tulkinneet sanat ”pull it” slangi-ilmaisuksi, jolla tarkoitetaan rakennuksen tuhoamista räjähteillä. Mutta

purkuasiantuntijat sanovat, että sanan ”pull” (suomeksi ”vetää, kiskoa”) käyttäminen rakennuksen purkamisen yhteydessä tarkoittaa sitä, että rakennuksen heikennettyihin rakenteisiin kiinnitetään pitkiä vajereita ja se kirjaimellisesti vedetään kumoon puskutraktoreiden tai muiden koneiden avulla – ei räjähteitä käyttämällä.

- Seismografit eivät rekisteröineet piikkejä tai poikkeamia, jotka olisivat osoittaneet räjähteiden käyttöä.

Väite: Suunnitelmasta tiedettiin ennalta

Väitteiden mukaan sisäpiirikaupat United Airlinesin ja American Airlinesin osakkeilla juuri ennen päivää 11.9. ovat todiste siitä, että suunnitelmasta tiedettiin ennalta.

- 9/11-komissio tutki tätä kysymystä yksityiskohtaisesti ja tuli siihen tulokseen, että ”jonkin verran epätavallisia kauppoja todellakin tehtiin, mutta kaikkiin näihin kauppoihin löytyi harmiton selitys”.

Väite: 4000 juutalaista jätti saapumatta työpaikalle WTC:iin 11.9.

- Median raporteista ilmenee, että 10 – 15 prosenttia uhreista oli juutalaisia, joten suuret määrät heitä ei voinut olla pois töistä.
- Luku 4000 tuli ilmeisesti Israelin ulkoministeriön varhaisesta ilmoituksesta, että noin neljän tuhannen israelilaisen uskottiin olevan New Yorkin ja Washingtonin alueilla, joissa iskut tapahtuivat. Ilmeisesti salaliittoteoreetikot nappasivat tämän luvun tukeakseen virheellistä huhua.

Väite: Al Qaida ei ole vastuussa 9/11-iskuista.

- Al Qaidan johtajat, mukaan lukien Osama bin Laden, ovat toistuvasti vahvistaneet, että he suunnittelivat ja toteuttivat iskut.

KÄÄNNÖS: KARI KIVIOJA

Veikko Nanto Skepsiksen kunniajäseneksi

mistä. Ajattelin, että tuollaista punaista ja sinistä väriä ei maan päällä esiinny.

Skepsiksen jäsen Nantosta tuli, kun hoidelmajuoma *Tahitian Noni* valloitti viime vuosituhannen lopulla maailmaa ja siinä samalla Suomea. Juomasta mainostettiin löytyvän uutta alkaloidi-yhdistettä nimeltään ”kseroniini” -tehoainetta, joka oli elämälle välttämätön ja jonka puutteesta kaikki sairaudet ja vaivat johtuvat ja jonka nauttiminen parantaa ne aina syövästä varpaan nyrjähdykseen asti.

1990-luvun alussa Nonia levitti Suomessa parituhatta verkostomyyjää. Laboratorioammattilaisena Nanto kiinnostui uudesta aineesta ja kolusi läpi lääketieteellistä, biokemiallista ja muuta kirjallisuutta. Hän ei löytänyt ainoatakaan tieteellistä viittausta kseroniiniin, eikä ainetta muutkaan ole koskaan tavanneet.

- Tuohon aikaan tutustuin Skepsiksen ideaan ja toimintaan ja liityin mukaan. Opin paljon lisää siitä, kuinka monenlaisten uskomusten, huijausten ja bisnesten keskellä maassamme eletään.

Skepsikseen liittymisensä jälkeen Nanton tärkein missio on ollut uskomuslääkinnän piiriin kuuluvien ilmiöihin perehtyminen ja niihin liittyvät valistusyritykset. Hän on osallistunut aktiivisesti yhdistyksen Turun aluetoimintaan, ja hän on ollut tuttu näky myös Skepsiksen hallituksen kokouksissa Helsingissä.

Nanton mielestä Skepsiksen tulee yhdistyksenä edelleen keskittyä kriittisen ajattelun edistämiseen. Kansainvälisiä yhteyksiä muihin skeptisiin tahoihin, muun muassa ruotsalaiseen *Vetenskap och Fortbildning* -yhdistykseen on syytä pitää yllä.

RISTO K. JÄRVINEN

Turun yliopistossa laboratoriolääketieteen parissa elämäntyönsä tehnyt emeritusprofessori Veikko Nanto nimitettiin Skepsiksen kunniajäseneksi viime keväänä.

Kysymykseen ”millainen skeptikko olet” viime marraskuussa 75 vuotta täyttänyt Nanto vastaa:

- Pyrin olemaan sellainen, joka käyttää talonpoikaisjärkeä. Muuten olen kankeakielinen niin kuin Moses. Aggressiivisuutta sisikunnassa olisi, muttei ominaisuuksia erämaavaellusta veltämään tai kansaa kiihottamaan. Siten valistaminen jää minulle ainoaksi toimivaksi toimintatavaksi.

Nantolla on omien sanojensa mukaan ”maalaisjuntitausta”. Hän syntyi Virtailla, Tampereen takana, ja kasvoi sitten Kihniöllä pienellä valtion asutustilalla soitten ja luonnon keskellä. Hänen isoisänsä oli kanttori, mutta ”laulun ja soiton haltijattaret” hyljeksivät jostain syystä kokonaan Veikkoa. Kansakoulussa hän oli niin kova lukemaan, että hänestä tuli opettajan lellikkipoika, ja siitä Nanton ura kaiketi liikkeelle lähti. Turkuun hän luuli saapuvansa vuonna 1954 vain lyhyelle luku- ja työkeikalle, joka kuitenkin on venynyt jonkin verran.

Mahdollisista yliluonnollisista kokemuksista kysyttäessä Nanto kertoo, että eräs koulupojan kokemus on lähinnä sellaista muistuttanut:

- Koulusta iltaisin kotiin kävellessäni katseilin Sirius-tähteä ja ihastelin sen värien välkky-

Ihmisiä suviyössä - skeptikoita Jyväskylän kesässä

Skeptikot ovat olleet luomassa terveen kriittistä asennetta yhteiskunnan monilla areenoilla, mutta miten he itse näkevät maailmansa? Muun muassa tähän kysymykseen etsittiin vastausta Jyväskylän kesän järjestämässä puhetilaisuudessa kaupunginteatterin lämpiössä heinäkuussa.

Teatterin lämpio oli pullollaan kiinnostuneita, kun viisi erilaista skeptikkoo istui paneeliin kertoamaan näkemyksiään kuulijoille. Skeptikoiden alustuksia seurattiin tarkkaan ja ehkä yllättäen minikäänlaisia ylilyöntejä ei paneelin jälkeisessä keskustelussa yleisön puolelta kuultu.

Tieteelle näytetään keskisormea

Jyväskylän yliopiston fysiikan laitoksen johtaja, professori **Jukka Maalampi** kertoi alustuksessaan, että fyysikolla on tutkimukseen perustuva käsitys siitä, miten luonto toimii, mikä luonnossa on mahdollista ja mikä ei. Fyysikot ovat erityisasemassa muiden alojen tutkijoihin verrattuna: he lähtevät liikkeelle puhtaalta pöydältä. Mysteereille ei ole tilaa.

- Skeptisyys on oleellista tutkijalle omassa tutkimustyössään. Tiedemies ei koskaan sano, että asia on varmasti niin tai näin. Joi-

takin asioita hän pitää varmempina kuin toisia, mutta aina on olemassa vääräksi osoitautumisen mahdollisuus.

Kuopion yliopiston terveys sosiologian dosentti **Markku Myllykangas** kysyi, pitäisikö ihmisten luottaa uskomuslääkintään vai lääketieteeseen.

- Lääketieteen kehitys oli viime vuosien suurimpia menestystarinoita. Tämä rihaannutti monet luulemaan, että kovakallosimmatkin uskomuslääkintään sotkeutuneet tulisivat järkiinsä ja puoskarointi nakattaisiin lopullisesti lääkinnän historian romkoppaan.

Ennustus meni Myllykankaan mukaan pahasti pieleen.

- Humpuuki kasvattaa koko ajan markkinaosuuttaan. Hyväuskoiset hölmöt uivat kiihtyvään tahtiin puoskareiden virittämiin ansoihin. Ihmiset ovat koulutetumpia kuin koskaan, mutta silti tieteelle näytetään jatkuvasti keskisormea.

Dosenttia kismitti myös se, että monet terveydenhuollon ammattilaisetkin ovat haistaneet uskomuslääkinnässä pyörivän helpon ja ison rahan, ja ryhtyneet harrastamaan uskomuslääkinnän kaltaista roskaa - etiikan unohtaen. Yksityisten lääkäriasemien vakio tavaraa ovat nykyään homeopaatit, mystiikkaan hurahtaneet niksauttajat, naksauttajat ja muut puoskarit. Uskomuslääkintä on vallannut sillanpääasemat jo yliopistoissakin, ammattikorkeakouluista puhumattakaan.

Deekudieetti

Skeptikko-lehden päätoimittaja ja stand up -koomikko **Risto K. Järvinen** totesi, että uusia, "mullistavia" laihdutuskeinoja syntyy edelleenkin tuhkatiheään. Niiden tieteellinen pohja on lähes aina olematon. Näin voidaan todeta myös Järvisen kehittämästä laihdutuskuurista nimeltään "deekudieetti", joka keskittyy parodioimaan laihdutusbisnestä.

Deekudieetti on tarkoitettu kaikille yli-painoisille, jotka muutenkin ryhtyvät mitä ihmeellisimmille kuureille neuvottelematta ensin lääkäriänsä kanssa. Dieetin idea on nauttia pelkästään alkoholia niin kauan kunnes tavoitepaino on saavutettu. Tarjolla ovat mm. seuraavat ohjelmat: kahden viikon putki, kahdeksan viikon putki ja urheilullisille laihduttajille: hiihtoputki.

- Kokeneimmille painonpudottajille markkinoidaan vaihtoehtoisia tapoja pudottaa painoaan. Näitä ovat esimerkiksi ohjelmat "juo veriryhmäsi mukaan" ja "humallu homeopaattisesta viinasta".

Ohjelmassa "ryyppää ravintoympyrän mukaan" tarkoitus on nauttia puolet juomista vihreinä likööreinä, neljännes lihan tai kalan kanssa sopivina viineinä ja loppuneljännes peruna- tai riisiviinoina.

Psykologi, Skepsiksen edellinen puheenjohtaja **Jukka Häkkinen** kysyi, miksi havaitsemme outoja, mystisiltä vaikuttavia asioita. Hän vastasi, että tavoitteemme, muistikuvamme ja tunnetilamme vaikuttavat voimakkaasti siihen, kuinka havaitsemme asioita. Aistit eivät ole kehittyneet mittariksi, vaan niiden tehtävänä on välittää tilannesidonnaisesti mielekästä tietoa, joka edistää selviytymistä.

- Aistien tarkoitus on ollut auttaa meitä selviytymään riskialttiissa ympäristössä. Kuvitellaan vaikka savannilla kävelevä kädelinen, joka iltahämärässä näkee edessään epäselvän liikkuvan varjon. Selviytymisen kannalta lienee järkevää, että hän pelästyy ja tekee tunneperäisen arvauksen, että tuo saattaisi olla leijona ja ryntää lähimpään puuhun turvaan.

- Jos hän sen sijaan jäisi arvioimaan havaintoaan niin pitkäksi aikaa, että voisi hyvin suurella varmuudella sanoa, onko kyseessä leijona vai lajitoveri, olisi mahdollisuus joutua leijonan suuhun liian suuri, Häkkinen sanoi.

Esoteerisuus vastarintana Neuvostoliitolle

Martin Vällik Viron Skepsis-yhdistyksestä alusti aiheesta "kuinka asiat muuttuivat Virossa 1990- ja 2000-luvulla skeptikon näkökulmasta".

- Kun suuret yhteiskunnalliset mullistukset olivat ovella 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun Virossa, jokapäiväisen elämän rakenne romahti valtaosalla ihmisistä. Tästä seurasi työttömyyttä esimerkiksi maataloilla, kun kolhoosien tuotantoa ei enää tarvittu niin suurina määrinä. Myöskään neuvostoliittolaisten sotatehdasten tuotantoa ei enää tarvittu.

Vällik kuvasi, kuinka tuolloin moni ihminen rakensi itselleen rinnakkaismaailman, jossa saattoi elää ja tulla toimeen - jossa itsensä tunsikin halutuksi ja tarpeelliseksi. Neuvostoajkaan liittynyt salailu kaikesta esoteerisesta, kuten astrologiasta, spiristismistä ja ufologiasta, oli jättänyt ihmiset jonkinlaiseen tunnelamaan. Neuvostoideologian mukaan kaikki esoteerinen oli rappeutuneen lännen ilmentymää, johon kunnan ihminen ei saanut suhtautua myönteisesti.

- Koska kielteinen kanta kaikkea esoteerista kohtaan oli valtion virallinen kanta, moni ihminen näki myönteisen kannan ja outojen asioiden tutkimisen mahdollisuutena toimia vastarintana neuvostovallalle, tai ainakin jonkinlaisena pelastuksena kurjasta todellisuudesta.

Puheenvuoro tieteellisen metodin puolesta

Skepsiksen aktiivijäsen **Jussi K. Niemelä** julkaisi **Osmo Tammisaloon** kanssa elokuussa kirjan *Keisarinna uudet (v)aatteet – Naistutkimus luonnontieteen näkökulmasta*. Tämä valistushenkinen tiedepamfletti haastaa akateemisen feminismiin eli naistutkimuksen ja väittää, että se on tieteellisessä haaksirikossa.

Tietokirjailijat Niemelä ja Tammisalo osoittavat teoksessa, että humanistinen naistutkimus ja erityisesti sen viimeaikainen suuntaus, ns. queer-tutkimus, eivät täytä tieteelle asetettuja vaatimuksia, vaan ovat poliittisia ideologioita.

Tekijät ovat lukeneet suomalaisen akateemisen feminismin julkaisuja laajasti ja niiden perusteella he osoittavat runsain esimerkein, miten naistutkimus on ajautunut joihinkin vaikeasti todistettaviin tuloksiin ja mahdollisesti suorastaan irrationaaliseen työhön. Suuntaus ilmenee koko alalla tieteellisistä julkaisuista opetukseen ja opinnäytetöihin, kuten tämä teos osoittaa.

Naistutkimuksesta on tullut joidenkin tekijöidensä henkilökohtaisten poliittisten näkemysten ja seksuaalisten mieltymysten

esittelykenttä sen sijaan, että se tuottaa toistettavaa, ilmiöitä valaisevaa ja hyödynnettävää tietoa.

- On aika selvittää, mitä akateeminen feminismi tekee, mikä sen asema yliopistomaailmassa on ja miten se saadaan toimimaan tieteen standardien mukaan, kirjoittavat vaativat.

Niemelä herätti kohua Internet-pamflettilaan *Sosiobiologiaa humanisteille ja muille vasta-alkajille* (2004). Tammisalo oli Tieto-Finlandia -ehdokkaana kirjallaan *Rakkauden evoluutio* (2005). Kirjoittajat pitävät naistutkimuskriittistä blogia osoitteessa <http://keisarinna.blogspot.com>.

JUSSI K. NIEMELÄ JA OSMO TAMMISALO:
KEISARINNAN UUDET (V)AATTEET - NAISTUTKIMUS
LUONNONTIETEEN NÄKÖKULMASTA.
TERRA COGNITA 2006. 25 €.

Usko, toivo ja huijaus

Skepsiksen aktiivi Hannu Lauerma on julkaissut perusteellisen, asian-tuntevan ja värikkään läpileikkauksen siitä, miten järkeviäkin ihmisiä voidaan huijata ja manipuloida. Järjen avulla myös mielikuvituksesta ja haltioitumisesta voi saada enemmän irti.

Ihmisiä voidaan kasvattaa, ohjata ja tu-

kea, mutta myös manipuloida. Tapoja on lukemattomia. Suggestioon ja hämäämiseen pohjautuvat vaikuttamistavat elävät niin lähistoriassamme ja arkielämässämme kuin päivänpolitiikassakin. Jokainen viesti ei kuitenkaan ole suggestio: kaksi ynnä kaksi on neljä ilman suggestiotakin.

Kirja kertoo huijauksesta ja johtajuudesta, uskomushoidoista, sensaatiouutisista, psy-

kologisesta sodankäynnistä, terrorista, väkivaltaisista kulteista ja niiden jäsenistä... Suggestioilmiöihin ja kriminaalipsykiaatrisiin paneutunut ylilääkäri, psykoterapeutti ja dosentti Lauerma muistuttaa kirjassa historian ja nykyajan todellisten ja hätkähdyttävien esimerkkien avulla järjen käyttämisen tärkeydestä. Sen avulla mielikuvituksesta, ihanteista ja haltioitumisesta saa enemmän kuin

antautumalla johdateltavaksi ja manipuloitavaksi.

Kirja tarjoaa materiaalia myös niille, jotka ovat huolestuneita omasta tai omaisensa liittymisestä ongelmallisesti valtaa käyttäviin yhteisöihin.

HANNU LAUERMA: USKO, TOIVO JA HUIJAUS, 288 S.
DUODECIM 2006.

Skepsiksen toimintaa syksyllä 2006

14.-15.10. Skepsis osallistuu Hengen ja Tiedon messuihin. Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu, Isonnevantie 8, Etelä-Haaga.

1.11. Skepsiksen yleisötilaisuus. DI Mikko Kiviharju: Kryptologia ja huuhaa. Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki, klo 18-20.

13.12. Skepsiksen yleisötilaisuus. Jukka Häkkinen: Liikuttavatko henget käsiäni? Luennon jälkeen Huuhaa- ja Sokrates-palkintojen jako. Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki, klo 18-20.

Skeptikko-lehti verkossa

Skepsiksen projekti vanhojen Skeptikko-lehtien saattamiseksi Internetiin edistyy. Tällä hetkellä luettavissa on vuosien 1988-1992 lehtien pdf-versiot. Vuosien 2000-2006 lehdistä löytyy sisällysluettelot ja valittuja artikkeleita. Katso: <http://www.skepsis.fi/lehti>

Kokouskutsu

Skepsis ry:n sääntöjen mukainen syyskokous pidetään keskiviikkona 1. marraskuuta 2006 kello 19.40 (Skepsiksen luentotilaisuuden jälkeen) Tieteiden talossa, Kirkkokatu 6, Helsinki.

Kokouksen esityslista: 1) Kokouksen avaus. 2) Valitaan kokouksen puheenjohtaja, sihteeri, kaksi pöytäkirjantarkastajaa ja äänenlaskijaa. 3) Todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus. 4) Hyväksytään kokouksen työjärjestys. 5) Vahvistetaan toimintasuunnitelma, tulo- ja menoarvio ja jäsenmaksun suuruus vuodelle 2007. 6) Valitaan hallituksen puheenjohtaja ja muut jäsenet vuodelle 2007. 7) Valitaan kaksi tilintarkastajaa ja kaksi varatilintarkastajaa vuodelle 2007. 8) Tiedotus- ja muut esille tulevat asiat. 9) Kokouksen päättäminen.

Nils Mustelinin Rahasto

Rahaston tarkoituksena on antaa taloudellista tukea Skepsiksen toimialaan liittyvään tieteelliseen työhön ja julkaisutoimintaan. Rahastoa hoitaa Skepsis ry:n hallitus, joka kutsuu 3-5 henkilöä rahaston johtoryhmään.

Rahaston kartuttaminen tapahtuu lahjoituksilla, yhdistyksen talousarvion ulkopuolisilla tilapäisillä tuloilla, rahaston pääoman vuotuisella korolla ja yhdistyksen hallituksen päätöksellä yhdistyksen muista varoista tai ylijäämistä.

Rahaston tili: Aktia 405529-2108216

Keskustelua

Pseudotiede on pesiytynyt yliopistoon

Suomalaisen naistutkimuksen tila on tieteellisessä mielessä katastrofaalinen. Julkaisimme elokuun lopulla tiedepamfletin *Keisarinna uudet (v)aatteet – Naistutkimus luonnontieteen näkökulmasta* (Terra Cognita 2006), jossa osoitamme tämän ikävän tosiasian. Varsinkin ns. queer-teoria on mielestämme puhdasta pseudotiedettä.

Pamflettimme ensisijainen tarkoitus on herättää akateemiset feministit ja tiedeyhteisö dogmaattisesta unesta ja palauttaa tieteeseen kuuluva itseään korjaavuus myös humanistisille aloille. Nais- ja queer-tutkimuksessa esitettyjen, äärimmäisen ongelmallisten väitteiden valossa on mielestämme välttämätöntä, että asialle pitää nopeasti tehdä jotain. Toki me kernaasti keskustelimme myös suoraan nais- ja queer-tutkijoiden kanssa – jos se vain olisi mahdollista. Mutta esimerkiksi naistutkimus-sähköpostilistalla ensimmäinen reaktio kirjamme ilmestymiseen oli sen pohtiminen, pitäisikö teos vaieta kuoliaaksi. Tämä siis ennen kuin kuukaan oli sitä edes nähnyt, lukemisesta puhumattakaan.

Kirjamme julkistamislaisuuteen 24.8., jota myös em. naistutkijoiden sähköpostilistalla oli siis mainostettu, oli toki saapunut muutama naistutkija, mutta vain yksi heistä esitti meille kriittisiä kysymyksiä. Tämä rohkea ja fiksunoloinen henkilö oli **Annamari Vänskä**. Hän puolusti naistutkimusta mm. kysymällä, eikö pamfletissamme esittämämme subjektivismi-syytös päde kaikkiin humanistisiin tieteisiin. Tähän vastasimme, että mielestämme vain ne humanistiset ja yhteiskunnalliset tieteet, jotka noudattavat ”metodiikkasaan” muodikasta postmodernia relativismia, ovat nais- ja queer-tutkimukseen verrattavaa huuhaata. Jos nimittäin Vänskän vihjailu viettäisiin loppuun asti, esimerkiksi historiantutkimus ei koskaan voisi löytää historiallisia faktoja. Historiassakin kaikki olisi pelkkää

ideologiaa ja subjektiivisia näkemyksiä.

Julkistamislaisuutta seuraavana päivänä Vänskän väitöskirjan tiivistelmä julkaistiin suomalaisella Uniqueer-sähköpostilistalla. Tiivistelmän perusteella Vänskän väitys on täydellistä relativismia ja sosiaalikonstruktivismia (koko väitöskirjaa ei tätä kirjoitettaessa ollut verkossa saatavilla). Käsittelemme tässä lyhyesti Vänskän keskeisiä väitteitä, koska ne jatkavat sillä epätieteellisellä linjalla, jota pamfletissamme kritisoimme.

Vänskä on tutkijana Pornoakatemiassa. Näin hänestä kerrotaan akatemian Internet-sivuilla: ”Annamari Vänskä tutkii myös sitä, miten *pornoksi* leimatuilla visuaalisilla esityksillä tuotetaan tietoa haluttavista ja ei-haluttavista ruumiista, sukupuolista ja seksuaalisuuksista.”

Me taas evoluutioteoriaan ja ihmislajin käyttäytymisen biologiseen pohjaan perehtyneinä lähdemme siitä, että ”pornoksi leimatua” materiaalia tuotetaan siksi, että se kiihottaa ja myy. Eritoten ihmiskoiraat katsovat mielellään, kun ihmisnaaras tai -koiras parittelee ja/tai harrastaa muuta seksiä. Yleensä pornossa seksiä harrastavat ihmisyksilöt ovat melko symmetrisiä (=kauniita, terveitä, hoikkia, hyvin muodostuneita) ja nuoria. Eli asia taitaa pikemminkin olla niin, että ensin tulee mieltymys (joko keskimääräinen eli normaali tai sitten perverssi) ja tarve ja tältä pohjalta syntyy tarjonta siihen vastaamaan.

Meidän mielestämme näyttää siis siltä, että pornossa pyritään markkinatalouden lakien mukaisesti miellyttämään ensisijaisesti mahdollisimman laajaa kuluttajakuntaa. Tästä syystä pornoalalle valitaan yksilöitä, jotka mahdollisimman hyvin osuvat yksin evoluutiivisesti kehittyneiden kauneusmieltymysten kanssa. Todettakoon esimerkiksi, että pornografisessa materiaalissa naiset ovat lähes poikkeuksetta rehevämpiä kuin vaatemainoksissa. Syy tähän on mitä ilmei-

simmin se, että tietynlainen pyöreys kertoo naisen hedelmällisyydestä – jota miehen tarkat silmät taas ovat kehittyneet arvioimaan. Feministiantropologi **Sarah Hrdy** käyttää naisen taipumuksesta varastoida rasvaa nimitystä ”fertile fat”, vapaasti suomentaen ”lisääntymisläski” tai ”synnytyssilava”. Harvinaislaatuiset poikkeukset, esimerkiksi eläinporno tai yllihavat näyttelijät, eivät ole argumentti tätä näkemystä vastaan. Aina on poikkeuksia, jotka vahvistavat säännön.

Vänskän väitöskirja *Vikuroivia vilkaisuja – Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus* tarkastettiin Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa 2.9.2006. Tiivistelmässä mainitaan, että

”lähtökohtana on, etteivät visuaaliset representaatiot vain heijasta todellisuutta vaan tuottavat sitä aktiivisesti. Vänskä toteaa väitöksessään, että visuaalisten esitysten täyttämässä ja ihmis-keskeisessä kulttuurissa maailmankuvasta on tullut maailma kuvana ja ihmisruumiista pinta, johon kaiverretaan käsitykset hyvästä ja tavoittelemisen arvoisesta, onnellisesta elämästä. Kuvat ovat poliittisia: niillä tuotetaan popularisoitua tietoa haluttavista sukupuolista ja seksuaalisuuksista. Koska kaikki visuaaliset esitykset ovat rakennettuja, eivät mitkään kuvat naisista tai miehistä ole toisia todempia.”

Kuten todettua, Vänskä esitti meille kysymyksen, onko humanistinen tiede meidän mielestämme laajemminkin subjektivismiin riivaamaa. Hänen väitöskirjansa valossa kysymys tulee ymmärrettäväksi. Lainatusta kohdasta ilmenevät juuri ne väitteet, joiden vuoksi olemme huolissamme tieteen itseään korjaavuudesta yliopistoillamme.

Vänskä siis väittää, että joku taho on tehnyt maailmasta kuvan, joka katsojan päässä muuttuu tiedoksi siitä, kumman sukupuolen kanssa hän haluaa paritua. Ja me kun naiivisti uskoimme empiirisiin tutkimuksiin siitä, että esimerkiksi homoseksuaalisuus on hyvin pitkälle periytyvä ominaisuus, ei yksilön oma valinta. Ja sama taho on Vänskän mukaan tehnyt ihmisruumiista pinnan, johon ”kaiverretaan” ties mitä. Tästä tulee kuitenkin mieleen vain **Franz Kafkan** mestarillinen novelli ”Rangaistussiirtolassa”. Se onkin

väitteen ainoa hyvä puoli. Eipä silti, Vänskän maailmankuva on väitöskirjan perusteella pikemminkin orwellilainen kuin kafkamainen.

Vänskän käsittelyssä seksistä ja pornosta tulee näet propagandan, politiikan ja naisen alistamisen kenttä, joka tietenkin on osa laajempaa hallinnan kokonaisuutta. Oletamme, että kyse on pamfletissamme yksityiskohtaisesti kumotusta ”heteronormatiivisuudesta”, jonka mukaan joku taho (yhteiskunta, kulttuuri, mainonta tms.) tarkoitushakuisesti tuottaa heteroseksuaalista ja ”sukupuolittunutta” käyttämistä tukevaa propagandaa, olkoon se sitten pornoa tai jotain muuta. Tällaisiin väitteisiin ei ole perusteita, koska biologiaa opiskelemalla selviää, että suvullisesti lisääntyvistä lajeista suurimman osan on ollut pakko olla ja on pakko olla vastakin heteroita, muuten yksilön kantamat geenit eivät mene evoluutiossa eteenpäin. Kyllä luonto tikanpojan puuhun ajaa, kuten vanha sananparsi kuuluu. Perustelemme asiaan liittyvän biologian pamfletissamme tarkemmin, joten tässä siihen ei ole tarpeen mennä.

Lopuksi tärkein. Vänskän väitöskirjatiivistelmässä todetaan suoraan, etteivät ”mitkään kuvat naisista tai miehistä ole toisia todempia.” Tämä on käsittääksemme puhdasta relativismia. Toki kuvista ja niiden tulokinnasta voidaan keskustella ja kirjoitella väitöskirjoja, mutta kuva esittää todellisuutta ja kuvassa oleva vartalo on evoluution tuottama ”eloonjäämiskone” – aivan kuten muillakin lajeilla. Se ei synny ilman geenien ja ympäristön monimutkaista vuorovaikutusta, kuten nykybiologiaa opiskelemalla selviää. Myöskään seksuaalinen mieltymys ihmisvartaloon tai muut lisääntymiseen liittyvät tunteet, rakastumisesta mustasukkaisuuteen, eivät olisi mahdollista ilman taustalla olevaa geneettistä komponenttia. Toki ympäristö vaikuttaa ilmiön muodostumiseen, mutta ihmisestä ei raskaallakaan aivope- sulla voi tehdä millaista olentoa tahansa. Yksilönkehitys tapahtuu tiettyyn suuntaan ja evoluutiossa keskeisessä roolissa oleva lisääntymiskäyttäytyminen ei voi olla helposti muokattavissa. Sen pitää olla pitkälti ns. kovakoodattua.

Sen sijaan nais- ja queer-tutkimuksessa – ja postmodernissa relativismissa laajem-

min – jätetään pääsääntöisesti ihmisyyden geneettinen puoli kokonaan käsittelemättä. Näin ollen mainittujen alojen teorit väistämättä ovat kohtalokkaalla tavalla virheellisiä, suorastaan pseudotieteellisiä. Teorioiden vioista ja ongelmallisista väitteistä ei luonnontieteellisen kritiikin edessä suostuta edes keskustelemaan, puhumattakaan siitä että niistä tieteellisen fallibilismin mukaisesti luovuttaisiin.

Nais- ja queer-tutkijoiden kannattaa myös

Jumalan evoluutio?

Jussi K. Niemelän ja Osmo Tammisalon kirjoitus ”Historiallisesta ennakkopäätöksestä Yhdysvalloissa” (Skeptikko 2/2006) sai minut ihmettelemään sitä vastakkainasettelua mikä on annettu käsitteille evoluutio ja Jumala. Kirjoittajat lainaavat filosofi **Daniel C. Dennettin** ajatuksia, joista ilmenee, ettei filosofi tunne kuin fundamentalistien jumalan, joka istuu pilven päällä, heilauttaa taikasauvaansa ja luo maailman ja kaikki siinä olevat lajit silmänräpäyksessä.

Sellaiseen jumalaan minäkään en ole koskaan uskonut. Eikö tiede, evoluutiobiologia mukaan lukien, ”todista” aivan erilaisesta Jumalasta? Se tekee hänestä ainakin paljon viisaamman ja suuremman, jota ihmisjärki hapuilemalla yrittää tavoittaa. Todellisuuden kieltäminen taas ei ole tervettä uskontoa vaan kuuluu ensisijaisesti mielen sairauksien piiriin.

On mielenkiintoista todeta, että fundamentalistien piirtämät jumalankuvat kyseenalaistetaan jo Raamatun alkulehdillä (2 Moos. 20:4), kun Jumala kieltää tekemästä itsestään kuvaa (tarkoittanee myös mielen kuvia), vaikka Raamattu ja kristillinen traditio viliseekin niitä. Kaikki palautuu siis kysymykseen, miten Jumalan määrittelemme, mutta niin tehdessämme meidän tulee tietää, mitä teemme ja sen että jumalankuvamme ovat meidän itsemme näköisiä.

huomata, että jos mitkään kuvat eivät ole toisia todempia, juutalaisten joukkomurhaa, Pol Potin ja Stalinin puhdistuksia tai islamissa harjoitettua tyttöjen sukupuolielinten brutaalista silpomista ei ole olemassakaan. Niiden kieltämiseen riittää pelkkä Kristiina-instituutista hankittu filosofian tohtorinhattu. Mutta mitä tekemistä tällaisella nihilismilla on tieteen kanssa?

JUSSI K. NIEMELÄ JA OSMO TAMMISALO

Luonnonvalinta voi todistaa omalla tavallaan Jumalasta ja kriittinen tutkimus ja totuuteen pyrkiminen ovat jo sinänsä tavoiteltavia asioita myös uskonnossa ja teologiassa. Eikö **Charles Darwinillakin** ollut samantapaisia visioita? Hänhän ei ollut ateisti, vaikka niin yleisesti luullaan, vaan uskova, harras kristitty.

Onko Jumala ns. aukkojen Jumala, joka on olemassa vain tietojemme ja aistiemme tavoittamattomissa, vai onko hän arkisesti tässä ja nyt ja ilmoittaa itseään kriittisen tieteen saavutuksissa? Me etsimme totuutta, ja tässä teologialla ja evoluutiobiologialla on sama päämäärä.

Kirjoitan tätä 11.9. ja mieleeni tulee viiden vuoden takaiset ja sen jälkeiset tapahtumat, kun fundamentalistikristityt ja -muslimit taistelevat keskenään oman jumalansa puolesta. Sokeasta uskosta, jota myös kreatiivisuus edustaa, historia on täynnä pelottavia esimerkkejä.

Minusta evoluutioteoria ei ole millään tavalla ristiriidassa tai kiellä jumalallisen luojan olemassaoloa, mutta myös käsitys Jumalasta olisi oltava jatkuvan tutkimuksen, uudelleenarvioinnin ja muutoksen kourissa ja kriittisyyden tulisi kohdistua myös omaan uskontoon.

TIMO TEINIKIVI
TURKU

Oikaisuja

Skeptikko 2/2006:ssa olleessa Älykkyys, geenit ja ympäristö –jutussa oli taitto- ja painovaiheessa tulleita virheitä.

Sivu 30: Hermosolujen ja niiden välisten kytkentöjen lukumäärät ovat 10 potenssiin 11 (10^{11}) ja 10 potenssiin 14 (10^{14}), ei tuhatyksitoista ja tuhatneljätoista kuten juttuun oli laitettu.

Sivu 31, 32 jne. : Jutussa toistuvasti mainittu faktorianalyttinen g-faktori oli taitossa muuttanut muotoaan siten, että g:tä ei ollut kursivoitu. Termin oikea kirjoitusmuoto on kuitenkin kursivoitu g.

Sivu 31: Tietolaatikko 1: Heritabiliteetti

Heritabiliteetilla laajassa merkityksessä tarkoitetaan *geneettisen varianssin osuutta populaation koko fenotyypisistä varianssista*. Heritabiliteettiä (H) mitataan jakamalla geneettinen varianssi (V_g) fenotyypisellä varianssilla (V_p) eli $H = V_g/V_p$. Käsitteen suppeassa merkityksessä heritabiliteetti on additiivisen geneettisen varianssin (V_A) osuus populaation koko fenotyypisistä varianssista (V_p) eli $h^2 = V_A/V_p$ (Tirri, Rauno; Juhani Lehtonen; Risto Lemmetyinen; Seppo Pihakaski; Petter Portin: *Biologian sanakirja*. Uudistetun laitoksen 2. painos. Otava, Keuruu, 2003). Heritabiliteetti ilmaistaan joko nollan ja ykkösen välisenä arvona tai prosentteina. Heritabiliteetti on tilastollinen käsite, ei

mikään pysyvä arvo, ja se koskee tiettyä populaatiota tietynä ajankohtana. Heritabiliteetti saadaan ihmisen kohdalla tutkimalla erillään ja yhdessä kasvaneita identtisiä ja epäidenttisiä kaksosia, sisaruksia ja adoptiolapsia. AO-tutkimuksessa faktorianalyttisesti saatavan yleisälykkyyden eli g:n heritabiliteetti on länsimaisissa populaatioissa toistuvasti asetunut 0.50-0.80 tienoille. Tämä tarkoittaa sitä, että testien mittaamassa yleisälykkyydessä 50-80 % otospopulaation varianssista eli muuntelusta on geneettistä. Tiedetään, että yleisälykkyyden heritabiliteetti nousee iän myötä. On tärkeää muistaa, että älykkyystudkimus on tilastollista, ja tulokset perustuvat vertailuun eivätkä ole absoluuttisia mittoja. Näin ollen tulokset ovat yksilön kohdalla epävarmoja.

Sivu 38: Taulukko 2: Koulumenestyksen heritabiliteetin arvioita.

	Koulumenestyksen heritabiliteetin arvioita.		
	PERIMÄ	JAETTU YMPÄRISTÖ	EI-JAETTU YMPÄRISTÖ
<i>Walker ym. 2005 (Englanti, 7-vuotiaat)</i>	69	12	19
<i>Wainwright ym. 2005 (Australia, 15-18-vuotiaat)</i>	76	16	8
<i>Bartels ym. 2002 (Hollanti, 12-vuotiaat)</i>	57	27	18

SUMMARY

What the damn did you learn in school today?

BY PATRIK AUSTIN

In 1976 Rita Dunn published her own learning style inventory after incrementing her earlier model with suppositions from newer brain theories and the visual, auditory and kinesthetic (VAK) learning methods of NLP. Also the Finnish National Board of Education encourages teachers to use VAK. The field of education is being taken over by incredible pseudoscientific profiteering, that is being promoted both in teacher education and in continued studies. Some of these methods are the pedagogic applications of right brain / left brain and multiple intelligences theories, Brain Gym™, accelerated learning, and sensory channel learning.

The National Board of Education and others have been taken in, and the fraud goes on. The fact that university-level pedagogics unconditionally takes in any kind of perceived innovations in the teaching plan speaks for its own part of insufficient own research. Teachers need practical methods for their ever more demanding work, and in this light the flim-flam salesmen can only be accused of giving the people what they want. The best of the pseudopedagogical methods are interesting and work at least on some practical level.

VAK can be harmful, if it is used to brand students with tests that are not even internally consistent - but useful, if taken as a rule of thumb where even high-intensity lectures should always have visual elements and audience participation.

Skeptics at the Jyväskylä Arts Festival

BY RISTO K. JÄRVINEN

We have ever more information, but can we tell the difference between true knowledge and unknown knowledge, can we spot a fraud? Critical thinking is not automatic, but can it be learned? Skeptics have in many venues helped create a healthily critical attitude, but how do they really see the world? These were some of the questions dis-

cussed at the Jyväskylä Arts Festival spoken program at the city theatre lounge last July.

The lounge was full of interested audience, when five very different skeptics sat down for a panel discussion. Their points of view were closely observed and rather surprisingly no peculiar extremism was heard in the post-panel audience discussion.

In the panel were Jukka Maalampi, the director of the department of physics at the University of Jyväskylä, who spoke on "why a physicist is a skeptic". Docent Markku Myllykangas from the University of Kuopio department of Social Policy had a strong view on "to trust medicine or belief-based healing". The editor of the Skeptic magazine and stand-up comedian Risto K. Järvinen asked "can a skeptic be funny" and answered "I doubt it!" Psychologist Jukka Häkkinen, the former Skepsis chairman, explained "why we see strange things". Martin Vällik of the Estonian Skepsis society reported on how things changed in his country during the 1990's and 2000's from a skeptics' point of view.

According to Vällik, the major social upheaval in Estonia at the end of the 1980's and the early 1990's collapsed the structure of everyday life for the majority of people. The independence of the country from the Soviet Union caused unemployment eg. on collective farms, where the produce was no longer needed, as was the case with soviet-era military factories.

At that time many estonians built for themselves a parallel world, where one could live and prosper. The soviet era secrecy surrounding everything esoteric, like astrology, spiritism and ufology had left people in some kind of an emotional vacuum. Because the state official position had been against all esoteric, many saw a "alternative" view and study of esoterica as a channel for opposition to Soviet rule. Skeptic editor and stand-up comedian Risto K. Järvinen noted that new, "revolutionary" methods for slimming are born daily. Their scientific background is often nonexistent. This can also be said for the "wino diet" method which he has developed.

TRANSLATION: OTTO J. MÄKELÄ

LIITY SKEPSIKSEN JÄSENEKSI!

Jos haluat liittyä Skepsiksen jäseneksi, lähetä oheinen lomake tai sen kopio täytettynä Skepsiksen jäsenasioista vastaavalle osoitteella:

Anna-Liisa Räihä, Borgströminkuja 1 B 19, 00840 Helsinki
membership@skepsis.fi

Yhdistyksen jäsenmaksu vuodelle 2006 (sisältää Skeptikko-lehden tilauksen) on 21 euroa tai alle 20-vuotiailta 10,50 euroa (jos olet alle 20-vuotias, ilmoita syntymäaikasi). Voit myös tilata Skeptikko-lehden liittymättä jäseneksi. Tilausmaksu on 24 euroa/vuosi. Lehtitilausta tehdessä tiedoksi riittävät nimi ja osoite. Jäsenhakemus/tilauskaavake löytyy myös Internetistä Skepsiksen kotisivuilta: www.skepsis.fi

JÄSENHAKEMUS

Haluan liittyä jäseneksi vain lehtitilaaajaksi

Nimi:

Ammatti ja koulutus:

Lähiosoite:

Postinumero ja -toimipaikka:

Puhelin: Sähköposti:

Haluan Skepsiksen sähköpostituslistalle

Kokemus Skepsiksen toimialaan liittyvistä asioista, mahdollisesti aihetta sivuavat julkaisut, jäsenyys muissa tieteellisissä yhdistyksissä, erityiset mielenkiinnon kohteet ym. (käytä tarvittaessa erillistä paperia):

Korostamme kuitenkin, että kuka tahansa kiinnostunut voi hakea jäsenyyttä yhdistyksen hallitukselta koulutustaustasta ja elämäkokemuksesta riippumatta.

Hyväksyn Skepsis-yhdistyksen säännöissä määritellyn tarkoituksen ja toimintaperiaatteet ja haluan liittyä yhdistyksen jäseneksi.

Päiväys ja allekirjoitus:

Skepsiksen haaste

10 000 euroa puhtaana käteen sille, joka tuottaa valvotuissa olosuhteissa paranormaalien ilmiön.

Dosentti **Hannu Karttunen** ja taikuri **Iiro Seppänen** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin 2500 euroa edellä mainitusta kokonaissummasta. Haastesumma voidaan maksaa myös humanoidistipendinä – 10 000 euroa puhtaana ulottimeen sille humanoidille, joka itse noutaa stipendin ja antaa samalla DNA- (tai vastaavan) näytteen. Poikkeustapauksessa summa voidaan myös maksaa (mikäli esimerkiksi henkilötunnuksen tai pankkikortin saanti on osoittautunut humanoidille vaikeaksi) mukana seuraavalle ihmiskontaktiseuralaiselle.

Skepsis ry:n yhteystiedot

Puhelinpalvelu: 0208-355 455

Postiosoite: PL 483, 00101 HELSINKI

Internet: www.skepsis.fi

Pankkiyhteys: AKTIA 405529-2111988

Jäsenasioista ja lehti-ilauksista pyydetään neuvottelemaan yhdistyksen jäsenasioista vastaavan kanssa. Hänelle toimitetaan myös osoitteenmuutokset:

Anna-Liisa Rähä

Borgströminkuja 1 B 19

00840 Helsinki

puh. (09) 698 1976

membership@skepsis.fi

Rahastonhoitaja

Veikko Joutsenlahti

Roihuvuorentie 30 B 62

00820 Helsinki

puh: 040 758 7286

Skepsis ry:n hallitus vuonna 2006

Puheenjohtaja **Matias Aunola**

Varapuheenjohtaja **Otto J. Mäkelä**

Robert Brotherus, Denis Galkin,

Heikki Ervasti, Jukka Häkkinen,

Anna-Liisa Rähä.

Alueyhteyshenkilöt

Joensuu: **Vesa Tenhunen**

puh. (013) 123 254; vesa.tenhunen@skepsis.fi

Jyväskylä: **Vesa Kolhinen**

puh. 050 382 0251; vesa.kolhinen@skepsis.fi

Oulu: **Juha Vuorio**

puh. 040 500 6955; juha.vuorio@skepsis.fi

Tampere: **Heikki Lindevall**

puh. 0400 622 636; heikki.lindevall@skepsis.fi

Turku: **Heikki Kujanpää**

puh. (02) 244 6400, 0440 220 420;

heikki.kujanpaa@skepsis.fi

Yhdistys toivoo, että alueilla asuvat ilmoittaisivat yhdyshenkilöille yhteystietonsa, jotta he voisivat tiedottaa omalla alueellaan tapahtuvasta toiminnasta. Yhteys henkilöille voi myös ilmoittaa halukkuutensa osallistua yhdistyksen toimintaan omalla alueellaan.

Skepsis ry:n tieteellinen neuvottelukunta

Professori **Kari Enqvist** (fysiikka), professori **Mika Hemmo** (oikeustiede), **PsL Virpi Kalakoski** (psykologia), professori **Hannu Karttunen** (tähtitiede), **S. Albert Kivinen** (filosofia), professori **Hanna Kokko** (biologia, ekologia), professori **Eerik Lagerspetz** (yhteiskuntatiede/filosofia), **Anto Leikola** (biologia), dosentti **Pertti Lindfors** (valtiotiede), dosentti **Marjaana Lindeman** (psykologia), professori **Jukka Maalampi** (hiukkasfysiikka), dosentti **Juha Merikoski** (fysiikka), dosentti **Markku Myllykangas** (terveys sosiologia), professori **Jeja Pekka Roos** (sosiaalipolitiikka), **VTM Jan Rydman**, **Heikki Räisänen** (uskontotiede), dosentti **Veijo Saano** (lääketiede), **Anssi Saura** (biologia).

Skepsis ry on vuonna 1987 perustettu suomalaisten skeptikkojen yhdistys.

Skepsiksen sääntöjen mukaan yhdistyksen tarkoitus on:

- Edistää paranormaaleja ilmiöitä koskevien väitteiden objektiivista ja puolueetonta tieteellistä tutkimusta ottamatta näiden väitteiden paikkansapitävyyteen kantaa apriorisin, tutkimusta edeltävin perustein.
- Ylläpitää tällaisesta tutkimuksesta kiinnostuneiden ihmisten verkostoa sekä pitää yhteyttä vastaavanlaisiin yhteisöihin kotimaassa ja ulkomailla.
- Julkaista paranormaaleja ilmiöitä koskevia väitteitä tutkivia artikkeleja ja kirjoja sekä laatia tällaisia väitteitä sisältävien julkaisujen bibliografioita.
- Järjestää alaan liittyviä kokouksia ja konferensseja sekä harjoittaa valistus- ja tiedotustoimintaa.

Yhdistys on poliittisesti, aatteellisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton.

Yhdistyksen hallitus voi hyväksyä hakemuksesta yhdistyksen jäseneksi yksityishenkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, jotka hyväksyvät edellä mainitut yhdistyksen periaatteet.

Yhdistys julkaisee neljä kertaa vuodessa ilmestyvää *Skeptikko*-lehteä.

Mallia yhdistykselle haettiin Yhdysvalloissa 1976 perustetusta CSICOPista (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), mikä ilmenee mm. yhdistysten samankaltaisina toimintaperiaatteina. Skepsis ry toimii kuitenkin itsenäisesti, vaikkakin yhteistyössä CSICOPin ja muiden vastaavien järjestöjen kanssa. Yhdistys on ECSON (European Council of Sceptical Organizations) ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenjärjestö.

KUVAT: RISTO K. JÄRVINEN

Jyväskylän kesän puhetilaisuuden jälkeen Skepsis kutsui kuulijat jatkamaan keskustelua Kirjailijatalolle. Paikalle saapui kymmenisen hyvinkin erilaista henkilöä.

